

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Maria Rozhonová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Diatopické variace podoby panoptika postav ve francouzských a českých pohádkách

The Diatopic changes in the range of characters of the French and Czech fairy tales

Maria Rozhonová

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jančík
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Diatopické variace podoby panoptika postav ve francouzských a českých pohádkách vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. prosince 2018

.....

podpis

Tímto bych velmi ráda poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. Jiřímu Jančíkovi za jeho věcné rady, podnětné připomínky, motivaci, trpělivost a veškerý čas, který mi poskytl při psaní práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a blízkým přátelům za podporu během celého mého studia.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce si klade za cíl postihnout typologické rozdíly pohádkových postav z lidových pohádek francouzských (Charles Perrault, Marie-Catherine d'Aulnoy) a českých (Božena Němcová, Karel Jaromír Erben). Autorka práce se nejdříve zaměřuje na definici pohádky (Vladimír Jakovlevič Propp, Karel Čapek), která je charakterizována z hlediska různých teorií. Tato práce se zaměřuje pouze na postavy z lidových pohádek, proto se práce bude také stručně věnovat i definici lidové pohádky. Dále pak cílí na rozdíl v chování a charakteristice pohádkových postav, které vystupují v obdobně tematických pohádkách. Na konci autorka předkládá shrnutí poznatků a finální zobecněnou komparaci pohádkových postav.

klíčová slova: pohádková postava, lidová pohádka, Charles Perrault, Marie Catherine Le Jumel de Barneville baronka d'Aulnoy, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, bratři Grimmové, Vladimír Jakovlevič Propp, Karel Čapek, charakteristika postavy, morfologie pohádky, finská škola, folklor, funkce

THE ABSTRAKT

This thesis aims to cover typological differences between the fairy tale characters from French (Charles Perrault, Marie-Catherine d'Aulnoy) and Czech (Božena Němcová, Karel Jaromír Erben) folklore fairy tales. First, the author presents the definition of fairy tale (Vladimír Jakovlevič Propp, Karel Čapek), which is defined from the point of view of different theories. This thesis covers only the characters from folklore fairy tales, therefore the folklore fairy tale will be shortly defined as well. The thesis also analyses the differences of the behaviour and the portrait of the characters appearing in thematically similar fairy tales. At the end, the author creates a summary of all achieved knowledge and the final generalized comparison of the fairy tale characters.

key words: fairy tale characters, folklore fairy tale, Charles Perrault, Marie-Catherine d'Aulnoy, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, brothers Grimm, Vladimir Jakovlevič Propp, Karel Čapek, attributes of characters, morphology of fairy tale, Finnish school, folklore, function

1. ÚVOD.....	8
2. TEORIE POHÁDKY.....	10
2.1. DEFINICE POHÁDKY.....	11
2.1.1. <i>Funkce pohádek.....</i>	13
2.1.2. <i>Etymologie.....</i>	13
2.2. STRUKTURA POHÁDKY.....	13
2.2.1. <i>Vladimír Yakovlevič Propp – Morfologie pohádky.....</i>	14
2.2.2. <i>Karel Čapek – Marsyas čili Na okraj literatury.....</i>	19
3. POHÁDKOVÁ TVORBA FRANCIE.....	22
3.1. POHÁDKY CHARLESE PERRAULTA.....	22
3.1.1. <i>Červená Karkulka.....</i>	23
3.1.2. <i>Kráska spící v lese.....</i>	23
3.1.3. <i>Kocour v botách.....</i>	24
3.1.4. <i>Paleček.....</i>	25
3.1.5. <i>Popelka nebo také Skleněný střevíček.....</i>	26
3.1.6. <i>Oslí kůže.....</i>	28
3.2. POHÁDKY MARIE-CATHERINE D'AULNOY.....	28
3.2.1. <i>Modrý pták.....</i>	29
3.2.2. <i>Zlatovláska.....</i>	31
3.2.3. <i>Růženka.....</i>	33
4. ČESKÁ POHÁDKOVÁ TVORBA.....	34
4.1. BOŽENA NĚMCOVÁ.....	34
4.1.1. <i>O kocouru, kohoutu a kose.....</i>	35
4.1.2. <i>Paleček.....</i>	36
4.1.3. <i>Popelka.....</i>	37
4.1.4. <i>Princezna se zlatou hvězdou na čele.....</i>	39
4.1.5. <i>Zlatovláska.....</i>	40
4.2. POHÁDKY KARLA JAROMÍRA ERBENA.....	42
4.2.1. <i>Červená Karkulka.....</i>	42
4.2.2. <i>Zlatovláska.....</i>	43
4.2.3. <i>Pták Ohnivák a liška Ryška.....</i>	44
5. POROVNÁNÍ VYBRANÝCH POHÁDEK.....	48
5.1. ČERVENÁ KARKULKA X ČERVENÁ KARKULKA.....	48
5.2. KRÁSKA SPÍČÍ V LESE X RŮŽENKA.....	48
5.3. KOCOUR V BOTÁCH X O KOCOURU, KOHOUTU A KOSE.....	50
5.4. PALEČEK X PALEČEK.....	50
5.5. POPELKA NEBO TAKÉ SKLENĚNÝ STŘEVÍČEK X POPELKA.....	51
5.6. OSLÍ KŮŽE X PRINCEZNA SE ZLATOU HVĚZDOU NA ČELE.....	52
5.7. MODRÝ PTÁK X PTÁK OHNIVÁK A LIŠKA RYŠKA.....	53
5.8. ZLATOVLÁSKA X ZLATOVLÁSKA X ZLATOVLÁSKA.....	53
6. DŮVODY ROZDÍLNOSTI V ADAPTACÍCH.....	55
7. ZÁVĚR.....	56
8. RÉSUMÉ.....	57
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61

1. Úvod

Autorka se rozhodla psát tuto bakalářskou práci v českém jazyce, aby mohla být případně využívána k edukačním účelům, nejen pro odborníky, ale také pro širokou veřejnost, hlavně rodiče, kteří mají zájem nejen o českou, ale také francouzskou kulturu.

Téma bakalářské práce, jak již napovídá titul, má za cíl porovnat typy vybraných pohádkových postav na základě geografického původu autora, proto se práce samotná zaměřuje jak na zkoumání literárního žánru pohádky, tak i na konkrétní funkce zvolené vybranými autory. Téma je didakticky dobře využitelné, jelikož různé typologie postav nabízí dětem variace lidských vlastností a chování, vedle toho je také učí vztahu k literatuře a ústní lidové slovesnosti. Z tohoto důvodu se práce zaměřuje nejen na rozbor pohádky samotné, ale právě i na panoptikum pohádkových postav.

Před samostatným definováním postav a jejich porovnáním je pro lepší orientaci v práci třeba vymezit několik pojmů, které se budou v práci hojně využívat a na nichž je porovnávání samotné vystavěno. Jako první je na místě definovat pohádku, konkrétněji pohled na lidovou pohádku, která byla vybrána jako oblast výzkumu, a jejíž neoddělitelnou součástí jsou postavy. Lidová pohádka byla zvolena záměrně, jelikož takto formulovaná pohádka postihuje obraz lidu a jeho zvyků, tedy člověka, a tím se konkrétně zaměřuje právě na postavy a jejich typologii. Pro potřeby zkoumání, práce využívá rozdělení sociálně-geografického, tj. pojetí autorů lidové slovesnosti ve vybraných pohádkách, oproti klasickému pojetí pohádky, které prezentuje Vladimír Jakovlevič Propp ve své *Morfologii pohádek*¹ (1928), která je blíže rozebírána dále. Díky tomuto rozdělení může být panoptikum, sbírka prezentovaných postav, definována a porovnávána i v rámci národní folkloristiky, tedy porovnání kulturních aspektů a charakteru postav dle zpracování každého z autorů.

Samotný pojem morfologie pohádky je nejčastěji spojován právě se jménem ruského spisovatele Vladimíra Jakovleviče Proppa. Morfologie, tvarosloví, je lingvistická věda zkoumající ohýbání a odvozování slov, morfologie pohádky je tedy zkoumání různých pravidelných tvarů pohádkových motivů. Jeho výše zmíněné

---

¹ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie..* Jinočany: H & H., 2008. ISBN 978-80-7319-085-9

³ ČAPEK, Karel. *Marsyas, čili, Na okraj literatury: (1919-1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941

souborné dílo bylo vydané v roce 1928 a do povědomí západního světa přišlo až po představení anglického překladu, tedy o třicet let později. Naše literatura má také svého „*Proppa*“, Karla Čapka, který teorii pohádek představuje ve své knize *Marsyas čili Na okraj literatury*² (1931). V práci bude využito děl těchto dvou spisovatelů pro definování oblasti výzkumu, vedle odborných prací dalších autorů (Hana Šmahelová, Jana Čeňková. Dále bude shrnut děj vybraných pohádek, bez bližšího rozboru. Následovat bude konkrétní analýza pohádek, kdy budou párovány postavy tematicky podobných pohádek, tím pádem bude lépe porovnatelná typologie postav i jejich odlišnost v rámci geografického hlediska. V práci je užito konkrétních autorů a jejich vybraných děl. Důvodem k tomu je snaha o vybrání takové oblasti zkoumání, aby se porovnávaly postavy právě z tematicky stejných pohádek a dle toho také byla možnost lépe určit důležitost geografického hlediska v poměru k rozdílnosti či podobnosti postav vybraných pohádek. Hlavní otázkou této práce je, zda vůbec takováto markantní odlišnost mezi francouzským a českým pohádkářstvím existuje.

---

² ČAPEK, Karel. *Marsyas, čili, Na okraj literatury: (1919-1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941

2. Teorie pohádky

Celá práce je založena na struktuře zpracované Vladimírem Yakovlevičem Proppem v jeho sbírce *Morfologie pohádky*. Byla by ale chyba myslet si, že studiu folkloristiky se před ním, či po něm, nikdo nevěnoval. Jak uvádí Karel Čapek v *Marsyasi*, nejstarší zmínky o teorii pohádek se objevují už v antickém Řecku (Platón), kde jim ale nepřikládali moc velkou důležitost. Osvícenci zase považovali pohádky spíše za pošetilou lidovou zábavu, do které šlo lehce zamaskovat moralizující hodnoty. Velký přelom zaznamenal pohled na pohádku během romantismu, kdy začala být považována za hodnotný literární žánr, kdy pohádky začaly obsahovat poetické zpracování národních pověstí. Díky sbírání a zkoumání pramenů a podkladů pro sepisování pohádek byl v průběhu 19. století dán základ ke zkoumání folkloristiky. Navíc, ve spojení s formujícími se romantickými tendencemi napříč Evropou bylo zkoumání vlastních kulturních pramenů čím dál častější³. Zkoumání této oblasti pak zpětně směřovalo pozornost na pohádky, konkrétněji na problematiku klasifikace pohádek a opakování motivů v nich. Za zakladatele moderní pohádky jsou považováni bratři Grimmové, kteří zpracovali látku pohádek a pověstí ve sbírce *Kinder- und Hausmärchen (Pohádky bratří Grimmů)*.

V úvodu bylo zmíněno, že důležitým aspektem práce je definice pohádky. Existují tři pohledy na způsob, jakým se pohádka šířila: teorie migrační, teorie etnografická a metoda historicko-geografická⁴.

Prvně se práce bude věnovat teorii migrační (filologické), jejíž nejznámější představitel byl německý filolog Theodor Benfey. Ten zastává myšlenku, že pohádky pochází z jednoho místa, ze kterého byly postupně rozšířeny do světa. Benfey se přikláněl k myšlence, že všechny pohádky jsou původně z Indie, k orálnímu šíření příběhů docházelo během obchodních kontaktů⁵. Jiní naopak tvrdili, že základem je Babylonská říše (Alfred Jensen, Hans Winkler).

Oproti teorii migrační vznikla teorie etnografická (antropologická), založená na myšlence o původních pravěkých a mytologických kořenech, jinými slovy, v období

---

³ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989. s. 13 - 23.

⁴ ČEŇKOVÁ, Jana, a kolektiv. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál s.r.o., 2006. s. 108 -110

⁵ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Op. cit.*. s. 27

pravěku a starověku všichni uvažovali podobným způsobem, měli stejné obavy a děsy, které se dále promítly v pověstech, ze kterých pohádky nejčastěji čerpají. Teorie pracuje s myšlenkou, že nezáleží na etniku skupiny, jelikož člověk má v širokém pojetí obecně stejné pocity (např. strach ze tmy). Jejím zastáncem byl Andrew Lang, který blíže zkoumal primitivní národy v Africe, Americe a Polynésii⁶.

Další teorie se zaměřuje na zkoumání pohádky z pohledu historicko-geografického. Jak ve své práci předkládá Barbora Závodská: „*Jejich snahou bylo nalézt původní formu určité pohádky, místo jejího vzniku a směry difúze a zaznamenat změny, kterými prošla. K dosažení tohoto cíle používali metodu, jež se opírala o geografické a historické seřazení všech známých variant jedné pohádky, jejichž vzájemnou komparací odhalili původní formu a směry jejího šíření*“⁷. Jedním z hlavních představitelů této metody byl Antti Aarne, který také jako první katalogizoval pohádkové rysy v *Katalogu pohádkových typů* (Verzeichnis der Märchentypen). S pomocí této teorie, nazývané také finská metoda, a struktury Vladimira Yakovleviče Proppa, může práce porovnávat a následně katalogizovat určité aspekty podobných či dokonce stejných postav, které se vyskytují jak ve francouzských, tak v českých lidových pohádkách. Ostatní aspekty, kterým se teoretikové věnovali, nejsou oblastí zájmu této práce.

2.1. Definice pohádky

Pro úspěšné rozdělení pohádkových postav je nutné si nejprve určit zkoumanou oblast: pohádku. Z encyklopedického hlediska je pohádka definována, dle *Ottova naučného slovníku* pod heslem *báchorky* takto: „*Báchorky (pohádky), jež s příbuznými druhy: pověstí, bájí náležejí k básnictví prstonárodnímu, jsou fantastické povídky v obrazotvornosti lidu vzniklé, od úst k ústům jdoucí, v nichž ukrývá se druhy nejen vzácný poklad čisté poezie, ale i vážné myšlenky a hlubší význam bajeslovný*“⁸. Z této definice je patrné, že pohádka obsahuje poeticky zpracované národní pověsti, zároveň v nich lze najít ale i hlubší význam. V úvodu bylo také zmíněno, že zkoumaná oblast

---

⁶ ČAPEK, Karel. *Op. cit.* s. 97

⁷ ZÁVODSKÁ, Barbora. Z dějin finské folkloristiky: Zrod historicko-geografické metody. *Studia Ethnologica Pragensia*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. 2017(1), s. 109 - 117

⁸ OTTO, J. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomost*. Praha: J. Otto, 1894. díl III. s. 92 - 93

práce bude lidová pohádka, protože již metodika finské školy porovnávala právě lidové varianty konkrétních pohádek a dle zmíněné definice z *Ottova naučného slovníku* je pohádka obraz lidu. Josef Peterka definuje v *Teorii literatury pro učitele*: „*Pohádka: Zábavné vyprávění s fantastickým příběhem, v němž převažuje dobro nad zlem. Neskryvá svou vymyšlenost, využívá stereotypní formule, magickou trojku, kouzelné předměty, typizované nadpřirozené a antropomorfizované postavy, zřetelně kladné a záporné*“.⁹ Z této definice je patrné, že pohádky Tím pádem je tedy pohádka nejen zábavné vyprávění, ale také v něm je vidět určitý archetypický způsob chování lidí – kladné a záporné, modelové chování a morálka. Takto vnímaná definice nám v rámci geografického hlediska pomůže kategorizovat dané postavy. Dle Čapka je pohádka původně šířena orální formou, kdy hlavním prvkem narativní struktury je děj. „*Pohádka je především děj. To neznamena jenom, že pohádka vzniká vypravováním děje, ale i něco víc: že děj vzniká vypravováním pohádky*“.¹⁰ Můžeme zde pracovat s myšlenkou, že pokud je pohádka převyprávění nějakého smyšleného příběhu, který bude vyprávěn lidmi, ponese v sobě prvky z jejich každodenního života, tím pádem i prvky folkloru. Pro lepší definici samotných prvků a postav, práce využívá právě folkloristiku a jejich metod zkoumání. Peterka ve své teorii literatury vysvětluje rozdíly mezi folklorní a uměleckou literaturou, jedním z hlavních je právě orálnost, která nepřimo definuje další znaky: kratší forma, ustálené formulace, opakování motivů. Všechny tyto prvky se vyskytují ve všech subžánrech folklorní literatury, tj. v pohádkách, pověstech, lidových baladách, bajkách, hádankách, lidových písních a příslovích.

Konkrétně tedy k pohádkám. Pohádky, stejně jako ostatní subžánry folklorní literatury, vznikaly původně ústním předáváním. Interakce mezi vypravěčem a posluchačem jim v průběhu času přidávala různé aspekty. Tím také byl položen základní kámen pohádce autorské, která se značně odlišuje od pohádky lidové, většinou porušením zavedených motivů. Je pravda, že v porovnání s jinými epickými útvary patří pohádka spíše k těm kratším, pro účely bádání ale není nutné nijak blíže specifikovat délku tohoto žánru. Co se týče dalších znaků, bude využito dvou zásadních děl pro tuto práci, rozebíraná více v dalších kapitolách.

---

⁹ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, Jiloviště: MME Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. s. 271

¹⁰ ČAPEK, Karel. *Marsyas, čili, Na okraj literatury: (1919-1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941. s. 104

2.1.1. Funkce pohádek

Pohádka je útvar, se kterým se setkává každý člověk. Do kontaktu s ním přicházíme již v raném věku, kdy nám ji rodiče či opatrovníci předávají četbou před spaním.

Pohádka je řazena jako literatura pro děti a mládež (LPDM), nejen pro pobavení čtenáře, ale také pro její didaktické prvky, vedle toho má pohádka poznávací (jazyková hravost) a fantazijní funkci. Její stavba (ať už je to boj dobra proti zlu, vysvobození princezny či záchrana království) má za úkol naučit děti základním aspektům morálky. Proto vždy dobro zvítězí nad zlem, proto jsou hodní lidé odměněni a zlí potrestáni, pohádka jako taková předává dětem moudrost, vedle výchovy poskytnuté rodičem¹¹.

Pro děti je hlavní estetická funkce. Pohádka také děti připravuje na budoucí rozhodnutí, formuje jejich osobnost, rozvíjí myšlení: „*Základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem původně nesrozumitelného, skoro chaotického světa, do světa, jemuž děti, obzvláště v době předškolní, nemohou plně porozumět*“¹². Černoušek se ve své knize věnuje psychologickým významům spjatými s vyprávěním pohádek. Vedle pozitivních funkcí pohádky se v průběhu 20. století začala řešit i otázka genderových stereotypů, které se v nich vyskytují.

2.1.2. Etymologie

Dle Českého etymologického slovníku od Jana Rejzka, slovo pohádka ve středověku mělo význam hádky, sporu, smyšlenky, tedy od slova hádat se, dnešní podoby, tedy vyprávění pro děti s morálními a didaktickými funkcemi, získalo během Národního obrození v 19. století, Jungmann uvádí ve svém slovníku heslo: „*pogadka*“ (povídání)¹³.

2.2. Struktura pohádky

Z naratologického hlediska se pohádka skládá z několika neopomenutelných částí. S ohledem na bližší specifikaci pomocí Proppovy *Morfologie*, bude zde definována jen základní struktura pohádky (vypravěč, postavy, motiv, dynamika).

---

¹¹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.* s. 12 - 13

¹² ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1991. s. 7

¹³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*, Voznice: LEDA, spol s.r.o., 2015., s. 531

Každý epický text má svůj vlastní způsob vyprávění děje. Vypravěč, i pro žánr pohádky, je různého typu: nadosobní (vševědoucí), osobní (jednou z postav), neosobní (oko kamery) a reflektor (pohled přes postavu psán v er formě). V pohádkách se nejčastěji vyskytuje typ nadosobní, protože vypravěč sděluje několik souběžných dějů a zároveň i častokrát dopředu prozrazuje následky činů¹⁴.

Vedle vypravěče se v pohádkách vyskytují i postavy, které jsou dvojího typu, hlavní (aktéři) a vedlejší (prvek pomáhající hlavní postavě posunout se dál v ději). Další dělení postav je z pohledu reálnosti, na přirozené a nadpřirozené¹⁵.

Stejně jako velké množství postav existuje i nespočet pohádkových motivů. I ty Propp klasifikoval, jejich plné znění bude prezentováno v další kapitole.

V neposlední řadě je tu samotná struktura pohádky – úvod (představení hlavní postavy), stať (prezentace problému a jeho vyřešení) a závěr (odměna za vyřešení problému).

Všechny zmíněné části jsou takto definované pro lidovou pohádku, u autorské pohádky se setkáváme s porušením zavedených pravidel alespoň u jedné z neopomenutelných částí pohádek.

2.2.1. Vladimír Yakovlevič Propp – *Morfologie pohádky*

Vladimír Yakovlevič Propp byl ruský germanista, který svým dílem *Morfologie pohádek* rozvinul jednu ze zásadních naratologických teorií. I přestože tato studie byla již od počátku řazena mezi díla formalistická, Propp sám se snažil vyčlenit ze strukturalismu. Jak uvádí ve svém textu Hana Šmahelová: „Propp se tomuto řazení bránil hlavně poukazem na skutečnost, že abstraktní model pohádkového syžetu určil až na základě analýzy rozsáhlého folklorního materiálu a že je třeba v něm vidět jen nezbytné východisko ke studiu hlavního předmětu jeho zájmu – ke genezi a vývoji žánru pohádky¹⁶.“

Už pouhý přístup autora k jeho dílu napovídá, jak by se celá studie měla pojímat. Jednou ze základních myšlenek, proč chtěl Propp zformovat jakousi analýzu pohádek byla ta, že doposud se pohádkám a folkloristice nikdo nevěnoval z vědeckého

---

¹⁴ PETERKA, Josef. *Op. cit.* s. 211 - 214

¹⁵ PETERKA, Josef. *Op. cit.* s. 218 - 223

¹⁶ ŠMAHELOVÁ, Hana. Proppova morfologie pohádky v kontextu literárněvědného myšlení, *Český lid*. Praha: V. Šimáček, 1998, **85** (4), s. 333 - 339.

pohledu – pro svou studii zkoumal celkem 100 ruských pohádek. Při jejich bližším zkoumání si všiml, že každá z pohádek má funkční pravidla, že postavy mají v závislosti na svých rozhodnutí určité opakující se motivy. Díky těmto opakujícím se smyčkám byl schopen navrhnout základní strukturu pohádek, rozdělenou do tří skupin funkcí¹⁷.

První částí struktury, jakožto stabilní základ všech pohádek, je činnost jednajících osob, kdy Propp používá pro označení činnosti slova funkce. „*Stálými, stabilními prvky pohádek jsou funkce jednajících osob, nezávisle na tom, kdo a jak je plní. Tyto funkce tvoří základ součásti pohádky*“¹⁸.

Druhou částí jsou funkce vlastní, které má kouzelná pohádka. Tyto vlastní funkce jsou omezené. Propp dochází k číslu 31. Takto unifikuje pouze počet funkcí; k postavám, prostředkům a jejich jednání se vyjadřuje neomezeně. Zde lze také pozorovat jistou ambivalentnost pohádek, z jednoho hlediska jsou osobité a mnohotvárné a z druhého mají pevně opakující se strukturu. Tento rozpor byl již zmíněn v definici od Josefa Peterky, který se aplikuje nejen na pohádky, ale folklorní literaturu vůbec.

Třetí částí je posloupnost funkcí. Propp dost striktně předkládá, že každá pohádka má pevně danou posloupnost, proto se v nich také vyskytuje zmíněná opakovanost a pravidelnost. Každá akce postav je pevně zakořeněna v ději a nemůže být obměňována. Může se stát, že v rámci autorství či originality pohádky bude jedna z funkcí vynechána. Ale samotná absence funkce nijak nepozměňuje souslednost funkcí samotných „... označíme-li funkci, s níž se vždy setkáváme na prvním místě, písmenem A, a funkci, která (je-li přítomna) po A vždycky následuje, písmenem B, pak všechny funkce, které se v pohádce vyskytují, se řadí do jediného příběhu, ani jedna nevypadne z řady, ani jedna nevyklučuje druhou a není s ní v rozporu“¹⁹. Na základě posloupnosti poté Propp dál charakterizuje strukturu pohádek. K bližšímu zkoumání postav bude přiblíženo rozvržení těchto tří částí, aby byla lépe patrná rozdílnost postav.

---

¹⁷ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Op. cit.* s. 333 - 339

¹⁸ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op.cit.* s. 27

¹⁹ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op.cit.* s. 28

Propp rozlišuje funkce (vlastní) v kouzelných pohádkách velice explicitně, pro účely této práce poslouží zjednodušené vyobrazení pomocí tabulky:

<i>číslo funkce</i>	<i>popis (činnost)</i>
1. funkce	Jeden ze členů rodiny opouští domov.
2. funkce	Hrdinovi je něco zakázáno / dostává nějaký příkaz nebo návrh.
3. funkce	Zákaz je porušen / příkaz splněn (tím do příběhu vstupuje postava „škůdce“).
4. funkce	Škůdce/oběť vyzvídá.
5. funkce	Škůdce/oběť dostává informace.
6. funkce	Škůdce se snaží oklamat oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku.
7. funkce	Oběť podlehne úskoku a tím bezděčně pomáhá nepříteli.
8. funkce	Škůdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu/ jednomu z členů rodiny se něčeho nedostává nebo by něco chtěl mít.
9. funkce	Nedostatek nebo neštěstí jsou sděleny.
10. funkce	Hrdina-hledač se rozhodne k protiakci nebo s ní vysloví souhlas.
11. funkce	Hrdina opouští domov (do příběhu pak vstupuje dárce nebo opatrovatel).
12. funkce	Hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod. (tím se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka).
13. funkce	Hrdina reaguje na činy budoucího dárce (obstojí / neobstojí ve zkoušce apod.)
14. funkce	Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek či pomocníka.

15. funkce	Hrdina se dostává k předmětu hledání.
16. funkce	Hrdina a škůdce vstupují do bezprostředního boje.
17. funkce	Hrdina je označen (rána z boje, darovaný předmět či polibek od princezny aj.)
18. funkce	Škůdce je poražen.
19. funkce	Počáteční neštěstí nebo nedostatek jsou zlikvidovány.
20. funkce	Hrdina se vrací.
21. funkce	Hrdina je pronásledován.
22. funkce	Hrdina se zachraňuje před pronásledováním.
23. funkce	Nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země.
24. funkce	Nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky.
25. funkce	Hrdinovi je uložena těžká úkol.
26. funkce	Úkol je splněn.
27. funkce	Hrdina je poznán.
28.	Nepravý hrdina nebo škůdce je odhalen.

funkce	
29. funkce	Hrdina dostává nové vzezření.
30. funkce	Škúdce je potrestán (popř. je mu odpuštěno).
31. funkce	Hrdina se žení, nastupuje na trůn či získává jinou odměnu.

(Tabulka 1: Proppovy vlastní funkce, zjednodušené)²⁰

Propp svým rozlišením funkcí (činností) velice snadno vyzdvihl všechny typické rysy, ze kterých se pohádky skládají. Velmi často hlavní funkce tvořící základ pohádkového děje jsou koncipovány v opozicích (zákaz a jeho porušení; hrdina a škúdce; úkol a vítězství apod.) Běžně se stává, že podobně koncipované funkce jsou řešeny stejným způsobem (např. princ zachrání princeznu před drakem a získá ji za ženu a polovinu království k tomu), samozřejmě, může být zároveň také řešena jiným, atypickým jednáním. Záleží na autorovi, ke které variantě se přikloní. Okruh zkoumání, lidové pohádky, má svou funkční strukturu spíše klasickou, tím pádem si budou výsledky funkcí si navzájem podobné.

Pro tuto práci je důležité jeho konkrétnější rozvržení a rozdělení funkcí podle jednajících postav.

<i>číslo</i>	<i>pojmenování</i>	<i>funkce (činnost)</i>
1.	Škúdce	škúdcovství, boj/zápas s hrdinou, pronásledování
2.	Dárce	předání kouzelného prostředku, vybavení hrdiny kouzelným prostředkem
3.	Pomocník	prostorové přemístění hrdiny, likvidace neštěstí/nedostatku, záchrana před pronásledováním, splnění těžkých úkolů, transfigurace hrdiny

²⁰ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op.cit.*, s. 33 - 55

4.	Hledaná dcera a otec	uložení těžkých úkolů, označení, odhalení, poznání, potrestání druhého škůdce, svatba ²¹
5.	Odesílatel	odeslání, spojovací moment
6.	Hrdina	protiakce a hledání, reakce na požadavky dárce, svatba
7.	Nepravý hrdina	protiakce a hledání, reakce na požadavky dárce, neoprávněné nároky

(Tabulka 2: Proppovo rozdělení funkcí, zjednodušené)²²

Toto rozdělení blíže přibližuje 7 prototypů postav. Jedním z překvapení by se mohla zdát prezentace chování dcery a otce, jejich jednání spojené do jedné postavy. Velmi často se v pohádkách setkáváme právě s propojením těchto dvou postav, které jednají buď společně, nebo jeden za druhého, proto i nadále, budou v práci tyto dvě figury ponechány a porovnávány jako jedna.

Pro srovnání bude vedle Proppových myšlenek na problematiku systematizování pohádkových motivů prezentována i struktura Čapkova.

2.2.2. Karel Čapek – Marsyas čili Na okraj literatury

Karel Čapek ve svém *Marsyas čili Na okraj literatury* definuje pohádku i její figury. Stejně jako Propp, pod slovem funkce je míněna činnost postavy. Autor je definuje více pragmaticky, s propojením k reálnému životu, s určitou nadsázkou. Porovnává pohádkové prvky s objekty a tužbami, o které celý život usilujeme, které jsou blízké obyčejnému člověku a jeho přáním.

číslo motivu	pojmenování	Popis
1. motiv	Splněné přání	(typický motiv u všech národností, pochází přímo z nás)

²¹ Pozn. V Proppově morfologii je uvedena carova dcera, avšak z obecného hlediska lze tuto postavu zjednodušit pouze na dceru a otce, jelikož se nejedná pouze postavy vznešené, ale i neurozené.

²² PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op.cit.*. s. 66

2. motiv	Dar	(darovaná věc je kouzelnější, než věc koupená za peníze)
3. motiv	Náhoda	(pohádková náhoda oproti náhodě životní je nápadná, prvoplánová a hýbe dějem)
4. motiv	Nález	(kombinace náhody a daru)
5. motiv	Čarovný proutek	(instantní změna)
6. motiv	Pomoc	(pomoc přivolaná podle konkrétního návodu)
7. motiv	Překážky	(pohádkové komplikace podporující průběh jsou inspirované sny)
8. motiv	Úspěch	(happy end, který nacházíme i v jiné literatuře, nejen v pohádkách)
9. motiv	Přemíra	(násobnost a nadsázka)
10. motiv	Jiný svět	(jiné a nové věci pro nás všechny)
11. motiv	Dobrý skutek	(naklonění osudu)

(Tabulka 3: Čapkovy pohádkové motivy)²³

V celé Čapkově *Marsyasi* se vyskytuje jakási hyperbola, pomocí které se nám autor snaží prezentovat svůj názor, svou pravdu. Prezentované archetypy a jejich charakteristika jsou v komparaci k hodnotám moderního člověka²⁴. Na první pohled nemusí být patrné využití tohoto filozofického zamyšlení nad lidskými problémy, avšak slouží jako další pohled na pohádkové stereotypy i jejich odlišnosti. Z tohoto důvodu je v práci zkoumáno nejen prezentace pohádkových motivů, ale také rozdělení pohádkových postav.

K lepšímu náhledu na Čapkovu rozdělení prototypu postav nám poslouží tabulka níže:

<i>postava</i>	<i>Charakteristika</i>
Hrdina	Veliký válečník, dobyvatel, rytíř, který bojuje proti zlu

²³ ČAPEK, Karel. *Op. cit.*, s. 113 - 118

²⁴ Pozn. moderní člověk, tj člověk žijící v době K. Čapka

	(drakům, černokněžníkům, obry atd.) a získává tak srdce milé.
Princezna	Postava, která má být nejčastěji vysvobozena hrdinou.
Popelka	Odstrkovaná a zneužívaná postava děvečky, či sirotka, který i přes nepřízeň svého okolí, dojde ke šťastnému konci, který si všichni čtenáři přejí.
Zakletý	Postava, která je proměněna zlým aktérem, aby byla zachráněna polibkem z pravé lásky.
Zlý	Postavy, které konají zlo, bojují proti hrdinovi a z tohoto chování mají osobní prospěch.
Chytrák	Bývá to postava, která doprovází hrdinu, většinu času je to intelektuál a taškář, trochu zlomyslný, vyžívá se v trápení kolemjdoucích a těžkopádných lidí.
Hloupý Honza	Univerzální typ, kdy hlavní hrdina není ani hrdina, ani chytrák. Je to obyčejný člověk, který díky svým dobrým mravům nakonec porazí zlo a získá princeznu.

(Tabulka 4: Čapkovy rozdělení pohádkových osobností)²⁵

Čapkovy motivy vycházejí z lidské zkušenosti, proto jsou přirovnány k reálnému životu, pohádkovost je zkušenost, touha a její uspokojení. Čapek svou esej zakončuje myšlenkou, že pokud zvážíme, že tyto pohádkové prototypy jsou napříč všemi kulturami velmi podobné, potom pohádky jako takové nemohly přijít z jednoho místa, jako byla Indie či z Pravěku, a tím se i vyhraňuje proti migrační teorii: „*Těch několik nejběžnějších pohádkových typů ukazuje (proti jiným, velmi učeným výkladům) aspoň tolik, že pohádky nepocházejí nutně z Indie nebo z pravěku, nýbrž z něčeho podstatně bližšího, totiž ze života že vyjadřují jisté zkušenosti, které bývaly a jsou prožívány mezi námi stejně jako mezi Eskymáky nebo Kabyly nebo Malejci*“²⁶“

²⁵ ČAPEK, Karel. *Op. cit.* s. 119 - 122

²⁶ ČAPEK, Karel. *Op. cit.* s. 123

3. Pohádková tvorba Francie

Jak uvádí Jana Čeňková ve *Vývoji literatury pro děti a mládež*, literatura pro děti se začala měnit až s novým pohledem na dítě. Do konce 18. století bylo vnímáno jako malý dospělý, vznik knihtisku a nové myšlenky osvícenství však pomohly směřovat zájem na potřeby a výchovu dítěte. Za základní kámen pohádkového žánru se považuje sbírka Giambalisty Basileho *Pentameron*, která inspirovala jednoho z hlavních představitelů pohádkového žánru Charlese Perraulta. Dalšími neopomenutelnými jmény francouzské pohádkové literatury jsou Marie-Jeanne L'Héritier, Marie-Catherine d'Aulnoy či Henriette Julie de Castelnau de Murat, kdy inspirací pro sepisování Conte de merveilleux (později Conte de Fées), tedy pohádek, byla právě folklorní vyprávění. Vedle autorské či lidové pohádky tu vznikaly také bajky, hlavním představitelem byl Jean de la Fontaine. Následně, v období romantismu se útvar pohádek přesunul více k strašidelnějšímu ztvárnění, kdy z francouzského kolektivu je psali Erckmann-Chatrian a Guy de Maupassant (Le Horla). Maupassant se pohádce věnoval více v duchu realistickém, kdy on sám definuje pohádku spíše jako vyprávění, které se odlišuje hlavně ucelenějším stylem a formou²⁷.

Pro práci bude využito vybrané tvorby Charlese Perraulta a Marie-Catherine d'Aulnoy, zvolené za hlavní zástupce francouzské lidové pohádky. Konkrétní výběr pohádek pak bude prezentován ve formě zkráceného děje, aby bylo dosaženo správného popisu a charakteru postav, pro následnou komparaci s výběrem pohádek českých a jejich charakterů.

3.1. Pohádky Charlese Perraulta

Charles Perrault (1628 – 1703) byl vystudovaným právníkem, který se dostal do povědomí jako básník kolem roku 1660. Za svoje názory o důležitosti literatury byl r. 1671 zvolen do Francouzské Akademie, kde zastával názor modernistů, že se literatura vyvíjí s národem a jeho kulturou, tedy že starší literatura je oproti modernější hrubá a přeceňovaná, ve své básni *Le Siècle de Louis le Grand* se zastal právě

---

²⁷ ŠMEHALOVÁ, Hana. *Op cit.* s.72 - 85

modernějších autorů jako je Molière či François de Malherbe oproti antickým, řeckým či římským autorům²⁸.

Perrault ze začátku psal pohádky pro pobavení svých dětí, kdy se snažil zpracovat starší folklorní příběhy. U dvora tyto texty tak i prezentoval, pod pseudonymem svého syna. Jako velkou inspirací pro vytvoření sbírky pohádek mu vedle folkloru složil také *Pentameron* Giambatisty Basileho, který mu posloužil jako inspirace pro *Krásce spící v lese*²⁹.

V této práci bude užito těchto jeho pohádek: *Červená Karkulka*; *Kráska spící v lese*; *Kocour v botách*; *Paleček*; *Popelka*; *Oslí kůže*. Tyto konkrétní pohádky byly vybrány na základě podobné tematiky i v českém pohádkářství, díky čemuž bude moci být porovnáván aspekt geografický.

3.1.1. Červená Karkulka³⁰

Červená Karkulka, vyslaná maminkou navštívit nemocnou babičku s košíčkem, se vydá do lesa, kde po cestě potká vlka, kterému řekne důvod návštěvy (poruší tak slib, který dala mamince). Ten ji předběhne, sní babičku a potom i Karkulku.

3.1.2. Kráska spící v lese³¹

Králi a královně se narodí malá dívenka. Na její křest opomenou pozvat jednu ze sudiček, která na Krásku uvalí kletbu, sto let spánku pro princeznu a celý hrad. Ten je díky kouzlu hodné kmotřičky obrostlý růžovým keřem a lesem.

Jednoho dne projíždí lesem syn krále, který se rozhodne zachránit princeznu. Cestou k zámku před ním uhýbá křoví a vytváří mu tak cestu k zámku.

Princezna je probuzena k životu princem, zámek se probouzí s ní a šťastný pár je oddán v kapliče. Princ se vydává zpátky domů, kde oznamuje rodičům, že se během lovu ztratil v les, nezmínil svatbu s princeznou. Král svému synovi věří, avšak jeho matka, která je z rodu obrů, má své pochybnosti o pravdivosti historky.

Přes dva roky takto denně princ jezdil na lov, vracel se po dvou třech dnech zpět na zámek, kdy mezitím s Růženkou počal dvě děti – Jitřenku a Den. Po králově

---

²⁸ DOROVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Slovník autorů literatury pro děti mládež I. Zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007. s. 624 - 625

²⁹ ŠMAHELOVÁ, H. *Op. cit.* s. 78

³⁰ PERRAULT, Charles. *Conte de Perrault*. Millau: Imprimeries Maury, 1991. s.7 - 12

³¹ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* s. 12 - 28

smrti je princ nucen usednout na trůn a konečně veřejně oznamuje svůj sňatek a dvě děti. Po určité době je král nucen odjet do války se sousedním královstvím, a tak přenechává vládu své královně matce, která hned přesouvá synovu rodinu do chaty v lese. Následně vyžaduje po svém správci Jitřenku k večeři, dokonce specifikuje přání tím, že ji chce na cibulové omáčce³². V čirém zoufalství jde správce do Jitřenčina pokoje, kde mu malé děvčátko skáče vesele ke krku a chce po něm bonbon. V tu chvíli se správce rozhodne ušetřit dítě, jde do dvora, kde podřízne mladé jehňátko. Maličkou Jitřenku pak vezme a schová ke své ženě do příbytku nad dvorem. O pár dní později chce mít také servírovaného mladšího brášku, správce doufá, že ji obelstí stejně jako s Jitřenkou, vezme maličkého Dna a schová ho také ke své ženě. Místo něj dostane královna malé kůzlátko a je spokojena. Nakonec chce nenasytná matka k večeři i svou vlastní snachu, rozkáže tedy potřeť svému správci, ať ji udělá na stejné omáčce, jako její děti. Zoufalý správce už nevěřil, že by královnu obryni přechytračil, tak se rozhodl zabít Krásku. Ta se zaradovala, když poznala, co přišel správce vykonat, doufala totiž, že se setká se svými dětmi. Jemu se nebohé matky zželelo, a tak ji pověděl pravdu a místo ní zabil pro obryni mladou lanku.

Jednoho odpoledne se obryně procházela po zámku, kde viděla Dna, jak brečí, slyšela snachu a Jitřenku, která se přimlouvala za svého bratra. Rozčilená matka vše prokoukla a nechala hned přikázat, aby další den byla na dvůr nachystána obrovská kád' plná hadů, kam bude celá rodina hozena. Když už bylo vše nachystáno, z nenadání se vrátil král domů. Obryně, překvapena jeho brzkým příjezdem, se sama vrhla do kádě s hady. Král nepřestal smutnit nad svou krutou matkou, ale po chvíli mu bylo lépe, protože byl se svou rodinou, která byla v pořádku.

3.1.3. Kocour v botách³³

Mlynář měl tři syny, kteří si po jeho smrti rozdělili majetek – nejstarší dostal mlýn, prostřední osla a nejmladší kocoura. Ten se rmoutil, že dostal tak málo a plánoval kocoura sníst, který mu řekl, aby mu věnoval boty a pytel, že poté zle nepochodí.

---

³² Pozn. sauce Robert je omáčka z období Ludvíka XIV, základem je hořčice a cibule.

³³ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* s. 48 - 57

Kocour dostal pytel a boty a vydal se hledat svému pánovi štěstí. Svou vychytralostí nalákal králíka do pytle a pak ho šel dát darem králi. Králi pověděl, že je to dar od jeho pána hraběte z Kočárova. Takto mu věnoval časem pár koroptví či jiné zvěře.

Jednoho dne se dozvěděl, že král i s princeznou pojedou na projížďku kolem řeky. Řekl tedy svému pánovi, ať se vykoupe v řece a ostatní ať nechá na něm. Když okolo projížděl králův kočár, tak kocour vyběhl a řekl, že jeho pánovi ukradli všechno oblečení a koně, když se koupal v řece. Král mu tedy poskytl šaty a poté ho přizval k němu a jeho dceři na projížďku. Kocour spokojen se svým plánem, předběhl kočár a děsil pracovníky po cestě, aby řekli, že louka, pole a statky patří panu hraběti z Kočárova. Když kocour dorazil až k velkému zámku, kde bydlel pán všech zmíněných luk, polí a statků, vyjednal si s ním schůzku.

Lidožrout, kterému to vše patřilo, se dokázal dle zvěstí proměnit na jakékoliv zvíře. Kocour ho tedy požádal, zda by mu mohl ukázat, jak se promění ve lva, kdy lidožrout tak učinil. Po proměně se zeptal, zda se umí proměnit i v něco menšího, jako je třeba myš. Lidožrout tak znovu udělal a kocour se na něj vrhl a snědl ho. Tímto činem získal pro svého pána celé panství a ruku princezny.

3.1.4. Paleček³⁴

V lesích žil drvoštěp se ženou a jejich sedmi syny. Nejmladší, málomluvný, když se narodil, nebyl větší než palec, a tak ho pojmenovali Paleček. Drvoštěpovi byli velmi chudí, proto se jednoho dne rozhodli, že zavedou děti do lesa na dříví a tam je nechají. Jejich rozhovor však zaslechl malý Paleček a za svítání šel k rybníku, kde nasbíral bílé kamínky. Po cestě je trousil z kapsy, aby pak našli bratři cestu domů. Tak jak naplánoval drvoštěp se ženou, tak se stalo. Bratři byli ponechání napospas lesu, ale díky Palečkovi a jeho cestě z kamínků se vrátili všichni domů. Rodiče mezitím získali pár tolarů a byli velmi smutní ze svého krutého činu, proto, když se děti vrátily domů, měli obrovskou radost.

Peníze však brzy byly pryč a krutý čin museli rodiče učinit znovu. Tentokrát nemohl Paleček vyklouznout z chalupy pro oblázky, rozhodl se tedy, že bude cestičku

---

³⁴ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* s. 115- 132

dělat za pomoci chlebových kousíčků. Bohužel, chlebové drobečky nefungovaly jako oblázky, takže chlapci nemohli najít cestu domů. Pohotový Paleček vylezl na strom, viděl v dáli světlo, za kterým se pak vydali. Paní domu je pustila dovnitř a nechala je přespat, za chvíli ale začala brečet – děti se dostaly do domu lidožrouta. Byla ale hodná, tak děti ukryla pod postel. Když se lidožrout vrátil, povečeřel skopové, všude však cítil člověčinu. Začal tedy hledat, kde by nějaký člověk mohl být a postupně vytáhl každého z bratrů z pod postele. Žena mu rozmluvila sněžení bratrů, ten jí ale poručil, aby je pořádně vykrmila a že pak s nimi pohostí své přátele. Měl z toho takovou radost, že ten večer vypil dvakrát tolik. Obryně mezitím uložila chlapce do jejich postele. Paleček si všiml, že ve vedlejší posteli spí sedm lidožroutských dcerek, všechny na sobě měly korunku. Paleček jim je vyměnil za jejich čepičky a šel spát.

V noci se lidožrout probudil a bylo mu líto, že chlapce nesnědl hned, vydal se tedy k jejich posteli. Když ale nahmatal na hlavičkách korunku, vyděsil se a přešel k posteli s jeho dcerkami, které podříznul, myslel si totiž, že jsou to malí chlapci. Paleček počkal, až si lidožrout zase lehne, pak probudil bratry a spolu utekli. Ráno našla podříznuté holčičky žena, když ji manžel vyslal upravit nocležníky. Lidožrout celý zdrcen, rozhodl se, že chlapce pochytá. Nazul si sedmimílové boty a šel chlapce hledat. Když už byl unaven z hledání, ulehl u skály, kde se bratři schovávali. Paleček poslal své vystrašené bratry domů, protože drvoštěp se ženou měli domek nedaleko, vzal lidožroutovi boty a už spěchal nazpět k obryni do domku. Tam ji lstí obral o všechno jejich bohatství a vrátil se domů³⁵.

3.1.5. Popelka nebo také Skleněný střevíček³⁶

Pohádka vypráví o bohatém muži, který se podruhé oženil. Jeho nová žena měla dvě dcery, a tak jeho dcerka získala dvě nevlastní sestry. Macecha se svými dcerami byly zlé a neměly mužovu dceru rády. Nechávala Popelku spát na slavníku a její vlastní dívky spaly v nejhezčích pokojích. Protože zastávala na příkaz macechy práci služky a byla vždy umazaná od popela, tak jí starší z dcer říkávala

---

³⁵ Pozn. Perrault ve své knize dodává, že někteří s posledním chováním Palečka nesouhlasili, tím pádem si vymysleli alternativní konec, kdy Paleček využíval sedmimílové boty k tomu, aby vytvořil rychloposla a tím si vydělal své jmění.

³⁶ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* s. 82 - 94

Upopelec, mladší, trochu milejším výrazem Popelka. Ta se bála jít si postěžovat otcí, viděla, jak ho macecha celého ovládá. Přestože nebyla oděna do zdobených šatů, byla Popelka hezčí než její dvě sestry.

Jednoho dne královský princ pořádal ples, na které pozval všechny urozené z jeho kraje. Na ples byly pozvané i dvě pyšné sestry. Popelka se jim nabídla, že je učeše a pomůže jim s garderobou, čehož sestry velice rády využily. Když pak Popelka našla odvahu a svěřila se jim, že by také ráda šla na ples, sestry se jí vysmály.

Poté, co všichni odjeli slavit na královský hrad, Popelka se dala do pláče. Zjevila se jí znenadání kmotřička, která pro ni proměnila dýni v kočár, z myších pastí vyndala 6 myší a ty proměnila na koně, kteří táhli kočár, následně proměnila kysu v kočího. Nakonec se dotkla proutkem Popelky, oděla ji do krásných šatů, šperků a její boty proměnila v střevíčky ze skla. Varovala ji však, aby se vrátila do půlnoci, protože pak kouzlo pomine.

Když byla do sálu uvedena neznámá kráska, princ se za ní hned vydal, aby ji pozdravil. Celý večer strávili spolu, a když začaly hodiny odbíjet půlnoc, rozloučila se a vyrazila domů. Tam kmotřičce poděkovala a sdělila jí přání, že by další den chtěla jít znovu. Přivítala sestry, když se vrátily domů, a vyptávala se, jaký byl ples. Sestry nemluvily o ničem jiném než o neznámé princezně.

Na druhý ples měla Popelka ještě hezčí šaty než předtím, když tam dorazila, princ na ni již čekal a celý večer se nevěnoval nikomu jinému než jí. Když začala odbíjet půlnoc, stejně jako předešlý den, chtěla vyrazit domů, princ za ní vyběhl, ale už ji nestihl. Na útěku však Popelka ztratila skleněný střevíc, který princ našel a dobře uschoval. Popelčiny šaty se při návratu domů proměnily nazpět na staré hadry, zůstal jí však ten druhý střevíček do páru. Poté, co se sestry vrátily domů, nemluvily o ničem jiném než o tajemné princezně a jejím útěku.

Velmi brzy dal princ vyhlásit pátrání po neznámé krásce a přiměl tak všechny ženy v království, aby si zkusily střevíček. Zkoušely ho i sestry, ale ani jedné nebyl, pak se ozvala Popelka, že by ho taky chtěla zkusit. Sestry se jí vysmály, Popelka však střevíček obula. V tu chvíli se objevila kmotřička, mávnutím proutku proměnila Popelčiny šaty a sestry se jí omlouvaly za vše zlé, co jí prováděly.

Popelka, jelikož měla dobré srdce, jim odpustila a princ si ji vzal s sebou na zámek a za pár dní byla svatba.

3.1.6. Oslí kůže³⁷

Král s královnou žili šťastně se svou dcerou, měli všechno, na co si vzpomněli, dokonce i oslíka, který sypal zlato. Po smrti královny hledal král novou ženu, která ale musela být stejně krásná jako jeho předešlá žena, neboť jí to tak slíbil. Jediná žena široko daleko v okolí, která splňovala tento slib, byla pouze jeho vlastní dcera. A tak princezna šla za svou kmotřičkou pro radu. Ta ji řekla, že má vyžadovat po králi nespílitelné věci: šaty zářící jako samo slunce, šaty v barvě noční oblohy, dále pak šaty ve všech barev nebe a jako poslední, kůži právě z onoho oslíka, co přinášel bohatství celému jeho království. Král, jelikož velmi toužil po nové manželce, na všechny tyto podmínky přistoupil. A tak jí kmotřička připravila truhlici, kam si mohla zabalit všechny šaty a poradila jí, aby využila oslí kůže jako převleku a utekla.

Princezna se nakonec dostala do království, kde jí dovolili pracovat v kuchyni, přestože v přestrojení nebyla vůbec hezká. Při oslavách žní se oblékala ve svém pokojíku do šatů, které jí daroval její otec. Každý den jiné šaty a každý ten den ji takto princ pozoroval přes klíčovou díрку. Okamžitě se do ní zamiloval, až z toho onemocněl. Rozkázal tedy, že ho může uzdravit pouze koláč upečený Oslí kůží a nic ho nepřesvědčí o opaku.

Během pečení princezně spadl do těsta prsten, který pak princ našel. Prikázal tedy, že si vezme pouze tu ženu, která ten prsten navlékne na prst. Všechny ženy na hradě neuspěly, a tak král prikázal, aby prsten zkusila i Oslí kůže. Té padl jako ulitý. Když se princezna oblékla do své překrásné roby, souhlasili se sňatkem i princovi rodiče. Princezna se pak později doslechla, že její otec se oženil s půvabnou vdovou a tak všichni žili nejméně sto let, pokud se měli rádi.

3.2. Pohádky Marie-Catherine d'Aulnoy

Marie-Catherine d'Aulnoy (1651- 1705), celým jménem Marie-Catherine Le Jumel de Barneville, baronne d'Aulnoy, byla jednou z prvních ženských prozaiček. Původem ze šlechtické rodiny, jako mladá se vdala za finančníka, proti kterému se svou

---

³⁷ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* s. 115 - 132

matkou a jejich milenci zosnovala spiknutí – falešné obvinění z velezrady. Když tento komplot vyšel najevo, byla Marie-Catherine d’Aulnoy vypovězena ze země po dobu 15 let: „*Nepodařený pokus zbavit se manžela falešným nařčením z urážky majestátu ji přiměl opustit Francii. Pobývala v Holandsku, Anglii a Španělsku, o omilostnění Ludvíkem XIV. se roku 1685 vrátila a v Paříži založila literární salon*³⁸.“ Díky cestování měla dost podkladů ke svým cestopisům, které byly oceňovány jejími vrstevníky (*Mémoire de la cour d’Espagne* (1690), *Relation deu voyage en Espagne* (1691), *Mémoires de la cour d’Anglettere* (1695)).

Vydala dvě sbírky pohádek, první v roce 1697 s názvem *Conte de fées* a následně v roce 1698 *Les Contes nouveaux ou Les fées à la mode*. Její pohádky se vyznačovaly složitou kompozicí, mícháním pohádkových motivů, sentimentem i krutostí, neboť byly primárně určené pro pobavení dospělých³⁹.

V této práci bude užito těchto jejích pohádek: *Modrý pták*, *Zlatovláska*, *Růženka*. Stejně jako u výběru Perraultových pohádek, i tento výběr je založen na podobné tématice s výběrem českých pohádek.

3.2.1. Modrý pták⁴⁰

Král s královnou měli dceru, jmenovala se Liliana. Když královna umřela, král držel smutek. Jednou se objevila v zámku dáma v černém, která také držela smutek za svého zesnulého manžela. Tak ho začali s králem držet spolu. Časem se sblížili a byla svatba. Nová královna měla také dceru, jmenovala se Kordule. Jak Liliana byla hezká, tak Kordule byla zlá, a tak královna s Kordulou na ni byly zlé a znepríjemňovaly ji život. Král byl k tomu lhostejný, neboť neměl rád rozbroje. Jednoho dne král prohlásil, že by se měly dívky vdát. Královna prosazovala jako první Kordulu, protože byla ošklivá, a bála se, že by se nemusela provdat. Když pak ohlásil návštěvu král Tadeáš ze sousedního království, královna poručila, aby se princezně Lilianě ukryly všechny hezké šaty a šperky. Během recepce se Liliana styděla za svůj prostý zevnějšek, proto se držela stranou. Její krása ale byla ještě víc posílena a král Tadeáš se do ní hned zakoukal. To vadilo královně s Kordulou, proto žadonily u krále, aby Liliana byla

---

³⁸ DOROVSKÝ, Ivan a kolektiv, *Op.cit.* s. 183

³⁹ DOROVSKÝ, Ivan a kolektiv, *Op.cit.* s. 184

⁴⁰ AULNOY, Marie-Catherine. *V království vil*. Praha: Euromedia Group, k.s., 2011. s. 20 - 45

odklizena po dobu pobytu krále Tadeáše, ať mu není na očích. A tak Lilianu zavřeli do věže. Tajně ji Tadeáš posílal své vzácné šperky a po čase poprosil páže, zda by byla možná schůzka s krásnou Lilianou. O tom se dozvěděla královna a vymyslela lest. Během noční schůzky vyměnila princeznu a král si povídal s ošklivou Kordulou.

Bylo těžké donutit krále, aby si vybral Kordulu, proto se rozhodla jet za svou kmotřičkou šupinatou vílou. Ta dala princi na výběr: buď se ožení s Kordulou, nebo ho promění na sedm let v modrého ptáka. Princ si tedy vybral proměnu. Noc co noc létal k oknu své milované a nosil ji své šperky. Když jednoho dne přišla královna s Kordulou za Lilianou do věže a viděly ji, jak je ozdobena různými šperky, obě se nad tím zarazily. Nastražily na princeznu past, hlídala jí jedna z dvorních dam. Po několik nocí spala tvrdým spánkem, takže se milenci mohli dál v klidu setkávat, jednou však se probudila uprostřed schůzky, ale z vychytralosti dělala, že stále spí. Když potom řekla královně, co se ve věži děje, nastražila královna past na modrého ptáka – ověsila strom, ve kterém se ukrýval noži a dýkami, a když ho Liliana zavolala, že je sama a mohou se setkat, pořežal si křídla. Naštěstí ho již hledal kouzelník, který byl princovým kamarádem, všiml si ho a vzal ho k sobě do paláce. Poradil mu, aby zapomněl na Lilianu, ale král o tom ani nechtěl slyšet. Nechápal, proč ho Liliana zradila.

Kouzelník se snažil ze všech sil prolomit kouzlo šupinaté víly, ale marně. Jel za ní, aby ji požádal o prolomení kletby, jelikož si už v království říkali, že král Tadeáš musí být mrtev, když o něm dlouho neslyšeli.

Mezitím v království byla vzpoura, královna byla zabita, Kordula utekla ke své kmotřičce a Liliana se stala královnou. Rozhodla se jít hledat svého milovaného. Kouzelník naléhal a prosil, ale šupinatá víla byla ochotna proměnit krále zpět pouze pod podmínkou, že si vezme Kordulu. Kouzelník tedy domluvil, že ho promění na chvíli nazpět, Kordula bude s ním na zámku a pak se princ může znovu rozhodnout, co si vybere.

Královna Liliana zatím, v převleku kuchtičky, na své cestě potkala stařenku, které když vypověděla svůj příběh, proměnila se v krásnou vílu, podala ji čtyři vajíčka, když ji bude nejhůř, aby je využila. Po cestě ji vajíčka pomohla vyjít na vrchol hory a obletět zrcadlové jezero. Když se dostala do zámku, viděla krále Tadeáše s Kordulou.

Doufala tedy, že se mu připomene pomocí šperků, které jí dal. S králem to nic neudělalo, Kordula je však chtěla a tak se dohodla se svou maskovanou sestřičkou, že je dostane, pokud dovolí kuchtičce přespat v Komnatě ozvěn.

Tato komnata byla speciálně vystavěna, že vše, co se v ní řeklo, bylo slyšet v královské ložnici. Princezna celou noc hořekovala, plakala, ale nic. Král totiž pil lektvar na spaní a probudil se až ráno za úsvitu. Znovu tedy šla za Kordulou, ukázala zbylé šperky a znovu ji požádala o nocleh v Komnatě. Tentokrát křičela a rozčilovala se, jak mohl král Tadeáš na ni zapomenout. Znovu se nic nestalo. Už neměla nic, co by Kordulu zaujalo, ale vzpomněla si na vajíčka, a když ho rozklepla, tak z něj maličký kočár zdobený zlatem, s růžovou, šedou krysou a postavičkami uvnitř. Výměnou ji znovu požádala o přespaní v Komnatě. Znovu to s králem neudělalo nic.

Další ráno se dozvěděla od pážete, že král každou noc před spaním vypije lektvar. Nabídla mu diamanty a šperky, co měla v kapse, když zajistí, aby dnes král lektvar nevyopil. Sama rozklepla poslední vajíčko, ze kterého vypadala paštika z 6 živými ptáčky, která uměla předpovídat budoucnost. Tu vyměnila jako obvykle s Kordulou.

Dnešní noc již král slyšel hlas své milované Liliany, seběhl za ní do Komnaty ozvěn. Během setkání se u zamilovaných objevil kouzelník a s ním víla, která dala Lilianě kouzelná vajíčka. Oba slíbili, že nenechají šupinatou vílu vyhrát. Když se rozkřiklo po zámku, že bude svatba, Kordula hned běžela ke králi, aby zjistila, co se děje. Když vedle něj viděla Lilianu, rozzuřila se. Než však stačila cokoliv říct, víla ji proměnila ve velikou hnědou sovu a ta s houkáním vyletěla z okna paláce.

Konala se velká svatba a Liliana i Tadeáš spolu žili šťastně až do konce svých dnů.

3.2.2. Zlatovláska⁴¹

Bylo jednou jedno království a v něm se narodila překrásná dívka. Pojmenovali ji Zlatovláska podle jejich vlasů. Sousední král, který ještě nebyl

---

⁴¹ Aulnoy, Marie-Catherine. *Contes de Marie-Catherine d'Aulnoy*. Paris: Garnier frères, 1882. cit [2018-11-01]. Dostupné z WWW: https://fr.wikisource.org/wiki/La_Belle_aux_cheveux_d'or

ženat, potom, co vše slyšel o Zlatovlásce, se do ní zamiloval, aniž by ji jedinkrát viděl. Proto pověřil velvyslance, aby vyžádal ruku princezny pro svého krále, nechal udělat překrásný kočár, tažený stovkou koní a kočích. Král, jelikož nepočítal, že by princezna mohla odmítnout, už jí nechal šít šaty a vyrábět překrásný nábytek. Velvyslanec nepořídil, vezl nazpět všechny dary, protože princezna se nechtěla vdávat. Jeden mladík, jmenoval se Krasoň, u dvora prohlašoval, že pokud by jel on, tak by jistojistě pořídil, tak ho král nechal zavřít do vězení. Mladík lamentoval nad svým osudem, a král, když to slyšel, přišel za ním a řekl mu, že slova, které vyslovil, ho tam dostala. Mladík krále přesvědčoval, že pokud by jel on, udělal by o něm takový obrázek, že by princezna neodmítla, a tak se král rozhodl vyslat mladíka. Cestou pomohl kaprovi, který byl na suchu, havranovi, který byl loven orlem a sově, který se chytila do sítě, každý z nich mu na oplátku slíbil pomoc.

Když chtěl mladík princezně začít vyprávět cíl své cesty, řekla mu, že ztratila zlatý prsten v jezeře a dokud ho nebude mít, že nebude přijímat žádné návštěvy. Mladíkův pes mu poradil, aby poprosil kapra a ten prsten našel. Poté, co ho předal princezně, sdělila mu, že obr ze sousedního království, který si ji chtěl vzít, teď sužuje její poddané, nemůže ho tedy vyslechnout, dokud nebude obr mrtev. Krasoň se tedy vydal do boje s obrem, přivolal na pomoc krkavce, který obrovi vykloval oči a mladík ho mohl porazit. Když šel znovu za princeznou, potřetí ho odmítla s tím, že musí donést z jezera živou a mrtvou vodu. K získání mu pomohla sova, kterou předtím vysvobodil.

Princezna ho vyslechla a zařídila vše na cestu ke králi, i přestože by byla raději, kdyby mohla zůstat a vzít si Krasoň, ten však odmítl být neloajlní ke králi.

Zlatovláska se provdala za krále, ale stále měla ráda mladíka, jehož nepřátelé to pověděli králi, a tak král dal Krasoň zavřít do věže. Když se Zlatovláska přimlouvala za svobodu pro mladíka, král odmítl, ale souhlasil s tím, že si omyje obličej živou vodou z jezera. V lahvičce však nebyla živá voda, ale jed, který tam dala komorná, poté co rozlila při uklízení lahvičku s živou vodou, v domnění, že se jedná o tu samou tekutinu. Tento jed se užíval k potrestání kriminální šlechty, král si nevědomky s ním umyl obličej a zemřel⁴².

---

⁴² Pozn. Potřít obličej látkou, která byla namočená v jedu, byla běžným trestem pro šlechtu.

Mladíkův pes pak přišel za královnou, aby připomenul svého pána a Zlatovláska Krasoně hned osvobodila a byla svatba.

3.2.3. Růženka⁴³

Král s královnou měli dva syny a dceru. Všechny víly přišly na křtiny, a když je královna požádala, aby předpověděly Růženčinu budoucnost, sdělily královně, že Růženka přinese svým bratrům smůlu a možná i jejich smrt. Král s královnou se radili s poustevníkem, který jim poradil, aby Růženku zavřeli do věže a také tak učinili. Po jejich smrti však bratři osvobodili Růženku, která se nad vším podivovala, nejvíce ale nad pávy. Když se dozvěděla, že je někteří lidé i jí, tak se rozhodla, že se provdá pouze za krále pávů a bude chránit své poddané. Bratři chtěli nalézt pro svou sestru krále pávů a k tomu jim dopomohl král jepic. Když ukázali králi pávů obraz své sestry, řekl, že si ji vezme, pokud je skutečně tak krásná, ale že je oba zabije, pokud není.

Když se ty zprávy dostaly do království, Růženka se vydala na cestu se svou opatrovnící, která podplatila lodního, aby princeznu i s postelí a jejím maličkým psíkem vyhodil uprostřed moře. Její postel byla však vyrobena z fénixových per a plavala.

Ošetřovatelka místo princezny pak králi ukázala svou vlastní dceru.

Když král pávů dívku uviděl, chtěl hned popravit dva prince, avšak ti ho požádali o sedm dní, aby mohli prokázat svou nevinu.

Poté, co se princezna probrala, myslela si, že se král rozhodl nakonec se za ni neoženit a hodil ji do moře. Na břehu ji uviděl stařík a poskytl jí útočiště, viděl však, že je z urozeného rodu, podle jejich věcí, a styděl se, že jí muže nabídnout pouze skromný pokrm. Růženka tedy vyslala svého pejska a ten ukradl všechno jídlo, které bylo připravováno pro krále pávů. Takto to běželo několik dní, dokud králův ministr nešpehoval v kuchyni a následně nesledoval psa až do obydlí staříka. Vše co viděl, pak pověděl králi a oba se vydali do příbytku. Stařík prosil o milost, když král spatřil Růženku, uvědomil si, že to je jeho nevěsta, osvobodil její bratry a byla hostina.

Po prezentaci francouzského výběru pohádek, se práce zaměří na prezentaci českých pohádek, aby se získanými informacemi bylo možno dále pracovat.

---

⁴³ Aulnoy, Marie-Catherine. *Contes de Marie-Catherine d'Aulnoy*. Paris: Garnier frères, 1882. cit [2018-11-01]. Dostupné z WWW: https://fr.wikisource.org/wiki/La_Princesse_Rosette

4. Česká pohádková tvorba

První zmínky o české pohádkové tvorbě jsou již v Klaretově *Exemplariu* a *Astronomiariu* (polovina 14. století). V průběhu 15. století můžeme nalézt ve sborníku bajek *Gesta Romanorum* motivy pozdější pohádky *Tři zlaté vlasy děda vševěda*. Jako jedna z prvních sbírek pohádek lidových je považována sbírka Giambatisty Basileho *Pentameron*, ze které čerpal i Charles Perrault, a z níž později vycházeli bratři Grimmové, následováni Karlem Jaromírem Erbenem i Boženou Němcovou⁴⁴. Právě tito dva nejznámější čeští pohádkáři a jejich tvorba bude v práci sloužit jako geografický protipól k porovnávání s vybranými pohádkami francouzskými. K porovnávání budou stačit, stejně jako u francouzské tvorby, pouze výtahy daných pohádek, aby byla lépe patrná charakteristika postav. Stejně jako u výběr francouzských pohádek, tak i výběr z pohádek českých je založen na paralele pohádkových témat.

4.1. Božena Němcová

Božena Němcová (1820-1862) se narodila ve Vídni, jako dcera české služky a panského kočího. Jako sedmnáctiletá byla provdána za dvakrát staršího finančního úředníka, se kterým se často cestovali. Poté, co se přestěhovali do Prahy, začala se Němcová více angažovat ve vlastenecké sféře. Vlastenectví mělo nemalý dopad na manžele a během Bachova absolutismu byl Němec přeložen do Uher. Němcová zůstává v Praze, návštěvy manžela využívá k získání materiálů na pohádky. Vedle pohádek se věnovala básnické tvorbě a sociální sféře (*Babička; V Zámku a podzámčí*)⁴⁵.

Sesbírané folklorní motivy pak vydala ve sbírce *Národní báchorky a pověsti (1845-1847)*. Ze souboru pohádek jsou vybrány pro komparaci tyto: *O kocouru, kohoutu a kose; Paleček; Popelka; Princezna se zlatou hvězdou na čele; Zlatovláska*. Tyto konkrétní pohádky byly zvoleny ke komparaci k francouzskému výběru.

---

⁴⁴ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Op. cit.*, s. 10 - 12

⁴⁵ OTTO, J. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomost*. Praha: J. Otto, 1894. díl XVIII. 61 - 63.

4.1.1. O kocouru, kohoutu a kose⁴⁶

Byl otec a ten měl tři syny: Martina, Matěje a Michala. Když otec umřel, přenechal svým synům, vše co měl – chalupu, kocoura, kohouta a kosu. Nejstarší Martin si vzal kosu, protože uměl sekat, prostřední Matěj si vzal kohouta a nejmladší Michal dostal kocoura.

Jednoho dne se Martin rozhodl, že půjde hledat obživu jinam, ať jeho bratři zůstanou a vyčkají ho. Dlouho chodil a nikde práci nemohl najít, až došel do jedné země, kde lidé byli ještě hloupí, jeden z nich se Martina zeptal, co to s sebou nese a on vysvětlil, že je to kosa, se kterou se tráva seká. Člověk mu poradil, ať jde s tím požíračem trávy za králem, který mu za něj dobře zaplatí. Martin se domluvil s králem, že poseká všechny pole, nebyl ale hloupý a oběd poručil pro dva, když kosa pracuje, má hlad. Poté, co vše posekal, mu král za kosu nabídl tisíc zlatých, které si Martin vzal a vydal se na cestu domů. Mezitím v království, každé ráno kosu postavili doprostřed pole a v poledne přicházeli s obědem, ale práci žádnou kosa neudělala. A tak si lidé i s králem pomysleli, že je začarovaná, rozhodli se kosu potrestat dvaceti ranami. Když biřic vykonával trest, kosa skákala s každou ranou bičem a škrábala lidi okolo. Král rozhodl, že je učarovaná a zakopali ji do země. Od té doby lidé v království trávu zase trhali rukama.

Když bratrům začaly docházet peníze, rozhodl se Matěj se svým kohoutem jít také do světa. Martin mu radil, ať jde daleko, že v Čechách by nepochodil. A tak se Matěj vydal do království, kde byl dříve Martin s kosou. Když dorazil do jednoho města, pán se ho ptal, co to s sebou nese za ptáka. Matěj odpověděl, že přivolává den, tak ho zavedli ke králi, že mu za něj dobře zaplatí. Kohouta posadili na zlatou posadu a čekali. Odbila jedna hodina a nic se nedělo. Po druhé hodině začal kohout kokrhat, až se toho všichni zalekli. Až do čtyř hodin kokrhal, než slunce vyšlo, proto si všichni mysleli, že kohout den skutečně přivolal. A tak Matějovi zaplatili za kohouta pět tisíc zlatých a dobře ho pohostili, který se pak vrátil spokojený domů.

---

⁴⁶ NĚMCOVÁ, Božena. Národní báchorky a pověsti II [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/55/narodni_bachorky_a_povesti_II.pdf> s. 31 - 36.

Když jim došly peníze, rozhodl se i nejmladší jít do světa se svým dědictvím. Když dorazil do vzdáleného království, řekl kolemjdoucímu, že má kocoura, který myši lape a rád by ho prodal králi. Zavedli ho za ním a král ho rovnou poslal do královské komory, kde se to myšmi jen hemžilo. Kocour se hned dal do chytání a král měl takovou radost, že hned Michalovi vyplatil deset tisíc zlatých. Michal se tedy vydal domů a kocour za dva dny měl všechny myši pochytané. Poddaní i král se tedy začali obávat, co kocour bude jíst, když už žádné myši nejsou. A tak vyslali posla za Michalem, který, když ho dostihl, se ho ptal česky a německy dohromady, co teda kocour teď bude jíst. Michal, jelikož mu nerozuměl, zeptal se německy was?, v tu chvíli se jezdec otočil a mířil nazpět do království. Když pověděl králi, že prý kocour bude jíst vás, jak mu to neznámý prodejce řekl, všichni se lekli a kocoura v komoře zavřeli. Když bylo po pár dnech ticho, vydal se do komory strážný, když ho ale kocour spatřil, lekl se a utekl. I bylo velké pozdvižení, všichni se schovávali doma a král vyslal nejlepší muže, aby kocoura zabili. Nikdo ho však nenašel.

Bratři žili spokojeně, hospodařili lépe s penězi a společně při volné chvíli vzpomínali na hloupé obyvatele vzdáleného království.

4.1.2. Paleček⁴⁷

Byli dva manželé, kteří neměli děti. Když se jednou vydal muž orat na pole, narodil se mu mezitím synek, velký jako palec, proto ho pojmenovala Paleček⁴⁸. Hned jak se narodil, tak byl čilý a chtěl donést otci oběd na pole. Po dlouhém přesvědčování ho matka pustila a Paleček se vydal za otcem. Musel přes cestu, kde bylo hodně prachu. Poté se plavil na dřevěné lžičce přes řeku, nakonec už z dálky křičel, že nese tátovi oběd. Když otec obědval, nabídl se mu Paleček, že bude za něj orat pole. Vyskočil na vola, zařičel mu do ucha a voli hned začali orat jak zběsilí.

Zrovna šel kolem lakomý kupec, viděl jak Paleček pohání vola a chtěl takového pomocníka, který by i málo jedl. Otec se zdráhal, ale Paleček mu poradil, ať ho prodá a potom jde pomaličku za nimi. A tak otec i učinil, vpovzdálí vykročoval za nimi a vidí jeden zlatý, druhý, třetí, padaly z kupcovi kapsy. Paleček tam

---

⁴⁷ NĚMCOVÁ, Božena, PEISERTOVÁ, Alena, ed. *Bylo nebylo: Pohádky pro nejmenší*. Praha: Artur, 2012. s. 9 - 13

⁴⁸ Pozn. V české literatuře existují dvě různé zmínky o Palečkovi. První je pověst o Bratru Palečkovi

prokousal díru, a když všechny toлары vypadly, vyskočil z ní sám a hurá k tatínkovi. Po návratu domů si otec chválil svého nového pomocníka.

Když se však vrátil domů kupec, chtěl se své ženě pochlubit, jakého ji pořídil velkého pomocníka, v kapse ho ale nenašel. Podívoval se nad tím, kam mohl on i toлары zmizet a žena mu zatím rádně vynadala.

4.1.3. Popelka⁴⁹

Byl jeden chudý muž a měl tři dcery. Dvě starší, jmenovaly se Kasala a Adlina, byly vyučeny v ženských uměních, třetí pomáhala doma se vším, a protože byla velmi často umazaná od popela, říkali jí Popelka.

Jednoho večera se bavil muž se ženou a rozhodli se, že děvčata zavedou do lesa a nechají je tam, aby našly cestu na zámek a naučily se starat samy o sebe. Celý rozhovor vyslechla Popelka a hned z rána šla za kmotřičkou pro radu, která jí řekla, ať si vezme klubko a po jeho niti poté půjde domů, jen ať své sestry nechá jejich osudu. Popelka byla hodná dívka, takže když jejich táta odešel, nenechala své sestry ve štychu a všechny tři se vrátily domů. Další noc se rozhovor opakoval, tentokrát kmotřička Popelce poradila, ať si vezme do košíčku popel. A tak se zase všechny tři vrátily bezpečně domů.

Třetí noc ale chaloupka otevřena nebyla, a tak se Popelka nemohla poradit s moudrou kmotřičkou. Když tedy všechny tři zůstaly v lese, vylezla Popelka na strom a v dáli viděla světlo, za kterým se sestry vydaly. V chaloupce bydlel lidožrout se ženou, která třem nešťastnicím otevřela. I přestože je žena schovala, lidožrout je doma našel. A tak dívky přislíbily, že budou pracovat, česat a starat se o lidožroutovu ženu.

Po čase se sestry dohodly, že by bylo nejlepší, kdyby své pány zabily. Lidožroutovi moc chutnal chleba, který Popelka pro ně pekla, proto se jednoho dne rozhodl naučit se ho péct od ní. To byla ideální chvíle, jelikož pec byla velká na mnoho bochníků, a když lidojed usnul, hodily ho do pece. Babici pak přiměly, aby se chystala pro lidožrouta, až se vrátí z lesa a během česání jí setnuly hlavu

---

⁴⁹ NĚMCOVÁ, Božena. O Popelce [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/77/08/o_popelce.pdf>

sekyrou. Sestry poté v zámku zůstaly osamoceny a vše se vrátilo do starých kolejí – Popelka pracovala a Kasala s Adlinou se fintily šperky, co našly v zámku.

Jednou se vydaly do města a tam si krásné šaty nakoupily, najaly sloužící, ale všechnu práci stále zastávala jen Popelka. Proto, když se od sester dozvěděla o princovi a pozvání pro všechny k jeho stolu, prosila je, zda by nemohla jít také s nimi, že v čistých šatech nebude vypadat jako ošklivka. Ale sestry ji poručily, aby zůstala doma a hlídala hospodářství. V den hostiny se sestry strojily už od rána a Popelka zase uklízela celý zámek. Během zametání našla zlatý klíček, prošla celé obydlí a ve sklepech našla malý zlatý zámek, do kterého klíč pasoval. Vešla do chodby a tu viděla tři místnosti, plné stříbra, zlata a drahého kamení. Když vše prošla znovu, šla Popelka nejdříve otevřít železnou truhličku, ve které bylo napsáno: *“ Kdo sem ponejprv vkročí a železnou truhličku otevře, tomu patří, co ve třech nalezne, jakož i všecko, co zde stojí, V čele, této síně je největší kámen, kdo na ten zatlačí, tomu se zeď otevře. Tam se pase bílý koník, kdo naň vsedne, musí říci: „Mlha za mnou, mlha přede mnou“ a koník ho zanes tam, kam se mu líbí. Ale všecko to bohatství jen třikráte a jenom dobrému k štěstí pomůže, zlému však k neštěstí⁵⁰. “* Když to Popelka přečetla, koukla do skříně, ze které vytáhla krásné šaty, zlaté šperky a zlaté pantoflíčky. Vydala se tedy na bělákovu za princem.

Princ se ptal krásné neznámé, jaké má jméno, Popelka však naléhala, aby se neptal, pokud chce, aby zůstala. Jedli, pili, tancovali, povídali si. Dlouho po setmění si Popelka uvědomila, že by se měla vrátit domů, kde vrátila vše nazpět do truhlice.

Vyptávala se pak sester, jaká byla hostina, dozvěděla se o krásné paní, i chtěla jít s nimi dnes, ale zlé sestry řekly, že nepůjde. Když sestry vyrazily z domu, Popelka šla zase do zlaté místnosti a zde našla stříbrné šaty, šperky a pantoflíčky. Večer probíhal stejně, a když se sestry vrátily, znovu se jich Popelka vyptávala na hostinu a krásnou neznámou. Sestry si postěžovaly, co princ na ní vidí, co Popelka se stará, která jen blaho sester nad svým na srdci měla. Třetí den uběhl stejně, jenže princ tentokrát vymyslel plán, jak ji zdržet. Když odcházela, namazal zem pryskyřicí, Popelka však i tak se dostala ke svému koni, jen zlatý střevíček na schodech zůstal.

---

⁵⁰ NĚMCOVÁ, Božena. *Op cit..s. 10 - 11*

Sestry pak vše Popelce vypravovaly, že dalšího dne půjdou střívčiek zkusit a třeba jedna bude královnou.

Vydaly se tedy sestry a za nimi poté i Popelka, v uzlíčku modré šaty a pantoflíček do páru, princ se představila jako prosté děvče a ten ji za ženu vzal. Po svatbě Popelka pověděla princovi, jak se ke všem krásným šatům dostala, a oba na třikrát z komnat bohatství dovezli. Jednou se takto i sestrám svěřila, které klíč neměly, proto do komnat vlámat se musely. Když všechno bohatství, co si nastrkaly do kapes, pobraly a chtěly odejít, vrhly se na ně dvě kočky a zdrápaly je do krve, až onemocněly. Popelka jim pomohla se uzdravit a pak pro rodiče společně jeli, kteří tou dobou už jako staříci, živili se žebrotou. Po čase se Popelka do komnat podívat znovu chtěla, dvířka však nenašla. Došlo jí, co sestry udělaly a proč nemocné byly, ale nevadilo ji tuze, že dvířka zmizela. Spolu s princem vládli dobře a k poddaným se chovali hezky.

4.1.4. Princezna se zlatou hvězdou na čele⁵¹

Byl jednou jeden král s královnou, která umřela při narození princezny jménem Lada. Princezna rostla do krásy, podobná víc a víc své matce. Po králi jeho rádci chtěli, aby se znovu oženil, král ale umírající královně slíbil, že se znovu ožení pouze za paní stejně půvabnou, jako byla ona. A tak král Ladu přenechal komorným, království správci a se svými rádci odjel hledat novou ženu. Projel celé království, ale žádná nebyla jako mrtvá královna, žádná neměla zlatou hvězdu na čele. Když se král navrátil z cest a viděl Ladu, jak podobá se královně, i zlatou hvězdu na čele měla, rozhodl se, že si ji vezme za ženu.

Lada zhrozena nad přáním svého otce, tu po něm chtěla šaty z křídel zlatohlávka, šaty barvy sluneční a nakonec šaty nebeské i s hvězdami. Král tak učinil a Lada mu musela dát své slovo, že si ho vezme. Zdál se jí té noci sen, o její mamince a ta jí poradila, aby si prosté šaty ušít nechala a přes sebe vzala šátek z mlhy utkaný, že jí tak nikdo neuvidí. Ráno našla šátek, který ukryla, a rozkázala komorné, aby ji prostý šat z myších kožíšků ušili. Když byl hotov, oblékla si ho, svázala troje šaty do uzlíčku a přehodila přes sebe šátek od matky.

---

⁵¹ NĚMCOVÁ, Božena. O princezně se zlatou hvězdou na čele [online]. VMKP 1.vyd. Praha:Městská knihovna vPraze, 2012 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/77/09/o_princezne_se_zla_tou_hvezdou_na_cele.pdf>

Takto došla k městu, kde na vršku stál královský zámek. Princezna se rozhodla jít prosit o práci, schovala uzlíček u studánky před zámekem, umazala se popelem a rovnou do kuchyně. Slyšela jen samé chvály na starého pana krále a jeho syna, prince Hostivíta.

Když měl král svátek, po tři dny byly velké oslavy a hostiny, Lada tedy prosila kuchaře, zda by se taky mohla jít podívat. Princezna se oblékla do zlatohlávkových šatů a přikryla se šátkem, který ze sebe pak v davu strhla. Jakmile ji princ spatřil, šel k ní a povídali si celou dobu. Když byl čas, aby se vrátila do kuchyně, vytratila se k studánce, kde rybku poprosila, aby ji šaty ohlíдалa.

Dalšího dne po práci si oblékla sluneční šaty, té noci se však Lada zdržela déle a na třetí den ji kuchař už nikam nechtěl pustit. I prosila a žadonila, až ho přesvědčila a do třetice si vzala šaty noční oblohy. Smutná však, že se s princem musí rozloučit, avšak princ Ladě prsten věnoval, k jejich zasnoubení. Oproti předešlým ráňům, teď princ na smrt stonal, a tak Lada koření do kachlíku dala, na jehož dno dal princův prsten. Když princ vypil koření a našel prsten, poptával se všech, zavolal si i myší kožíšek, princezna však zapírala, jak mohla. Princ ji tedy propustil. Věděl však, že všichni, jak urození, tak prostí, chodí se do lázní mýt. Večer se šla Lada koupat, a když svlékla svůj kožíšek a umyla si obličej, princ vida hvězdu, zakřičel Lado má a chtěl ji odvést před svého otce. Ta nechtěla jít před krále v prostém šatu, šla si pro uzlíček a všichni měli radost, že princ vznešenou paní našel. Králi pak vše vysvětlila a ten byl rád, že jeho syn si bere dívku z královského rodu.

Princezna pak za svým otcem vyjela, bála se však jeho hněvu a msty, on ji však prozradil, že se mu také její maminka zjevila, pokárala ho a zakázala mu ji hledat, jelikož ona sama jí hlídala. A tak s velkou radostí král přijal svou dceru i zetě.

4.1.5. Zlatovláska⁵²

Byl jednou jeden kovář, který měl hodně dětí a žádný majetek, a když přišel na mizinu, za poslední peníze si koupil provaz a šel do lesa. V momentě, kdy přehodil provaz přes strom, se mu zjevila neznámá panička, která mu slíbila, že se s ním o své jmění podělí, pokud jí dá to, o čem doma neví, že má. Protože kováře nenapadlo nic, o

---

⁵² NĚMCOVÁ, Božena. O Zlatovlásce [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/77/18/o_zlatovlasce.pdf>

čem by doma nevěděl, souhlasil. Doma pak na stůl bohatství rozložil a všichni měli radost, do momentu, než ženě vypověděl cenu za bohatství. Ta mu pověděla, že zaprodal vlastní nenarozené dítě.

Po sedm let se starali o holčičku, kterou kovářka porodila a která měla zlaté vlásy i hvězdu na čele, když se pod okny domu objevil černý kočár a v něm i panička. Poté co dojely do zámku, panička zpravila Zlatovlásku o pravidlech zámku, dívka mohla do devadesáti devíti pokojů, ve kterých si mohla dělat, jak se jí zlíbí, ale do stého nesměla, sedm let bude v zámku sama a pak se panička zase navrátí. Když se paní vrátila, ptala se hned Zlatovlásky, zda byla v tom posledním pokoji, Zlatovláska řekla, že nebyla a paní věděla, že mluví pravdu.

Po pár dnech učinila paní stejně jako předtím a odjela na sedm let, Zlatovlásce přikázala také stejně. Poté, co slyšela ze stého pokoje hrát libou hudbu, Zlatovláska nezvládla odolat a podívala se do pokoje. Zde viděla za stolem dvanáct zakletých lidí do kostlivců, i hned se lekla a utekla.

Když se paní vrátila, hned poznala, že Zlatovláska porušila slib a nahlédla do pokoje. Ptala se paní, co tam viděla, ale dívka nic neprozradila, proto byla hozena do studny. Zlatovláska na dně studny našla průchod ve skále, přes který se dostala až do lesa, kde se živila jahodami a vším, co našla.

Jednoho dne během lovu princ zabloudil a spatřil Zlatovlásku spát na trávě. Tak jí potichu vzbudil a zpovídal, až ji pozval k sobě na zámek, dívka však nic neříkala. Princ dal Zlatovlásce krásné šaty a vzal si ji za ženu. Žili spolu šťastně a spokojeně.

Po čase se jim narodil chlapeček, se zlatými vlásy a hvězdou na čele. Všichni měli radost, král přichystal hostinu, jen Zlatovláska byla smutná. V noci se jí zjevila paní a pohrozila jí, že zaškrtní synka, pokud Zlatovláska neprozradí, co viděla v pokoji. Ta mlčela, tak paní synka zaškrtila a Zlatovlásce pomazala pusu krví. Hledali vraha, ale marně, někteří nařkli královnu ze smrti prince, avšak král ji věřil, aniž by promluvila slůvka a po chvíli znovu žili spokojeně, avšak smutní nad smrtí syna.

Po čase se královně narodila holčička. Král ze strachu, nechal před královninou ložnicí stráž hlídat, ale paní je pomocí kouzla všechny uspala. Znovu se tázala Zlatovlásky, co viděla, ta znovu odpověděla nic a prosila paní, aby dceru nezabíjela. Avšak marně, ta ji zaškrtila a královně znovu pomazala pusu krví. Tentokrát už král podlehl a odsoudil Zlatovlásku k smrti. Na hranici ji vedli, když v tom přiletěl černý

kočár a paní se znovu zeptala Zlatovlásky, co viděla v pokoji. Ta znovu zapřela, že nic a v tom jí paní vyjevila, že ji takto i s těmi dvanácti zakletými lidmi vysvobodila, potom z kočáru vyvedla dvě děti se zlatými hvězdami na čele a zmizela i s kočářem. Až teď Zlatovlásky začala znovu mluvit a vše králi vyprávěla, ten ji pak požádal o odpuštění a všichni žili šťastně a spokojeně.

4.2. Pohádky Karla Jaromíra Erbena

Karel Jaromír Erben (1811 – 1870) po studiu v Hradci Králové se stěhuje do Prahy, kde po studiu práv začal ale dráhu archivář. Díky této práci se dostal taky ke velké spoustě materiálů pro jeho folklorní dílo *Písňe národní v Čechách (1842-1845)* nebo v básnické sbírce *Kytice z pověstí národních (1853)*. Tematika folkloru se promítla i v pohádkových zpracování *Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních (1864)*. Jeho pohádky nejsou pouhou schopností vypravěčskou, ale snoubí se v nich láska k látce a k jejímu výzkumu (folkloristice)⁵³.

V práci bude užito pohádek *Červená Karkulka; Zlatovlásky; Pták Ohnivák a liška Ryška*. Výběr z Erbenových pohádek doplňuje linku výběru, aby práce měla vždy dvě různé varianty jednoho pohádkového tématu⁵⁴.

4.2.1. Červená Karkulka⁵⁵

Byla jedna holčička, která od babičky dostala červený čepeček, a protože nechtěla nic jiného nosit, pojmenovali ji Červená Karkulka. Jednoho dne měla jít za babičkou, protože byla nemocná, a tak jí maminka dala do košíku koláč a víno a Karkulka se vydala na cestu. Cestou potkala vlka, který se ji ptal, kam jde. Karkulka, neznalá, co je vlk za zlé zvíře, mu pověděla své plány, jak jde za babičkou, která je nemocná a kde bydlí.

Vlk, který si pomyslel, že Karkulka bude dobře chutnat, po chvíli holčičce poradil, aby natrhala babičce kyticu, a když začala, vlk ji předběhl a dostal se k jejímu domu. Tam snědl babičku, převlekl se za ní.

---

⁵³ ŠMEHALOVÁ, Hana. *Op cit.. s. 105 - 107*

⁵⁴ OTTO, J. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomost*. Praha: J. Otto, 1894. díl VIII. 693 - 696

⁵⁵ ERBEN, Karel Jaromír. Pohádky [online]. V MKP 1.vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/47/46/pohadky.pdf>. s. 27 - 20

Když přišla Karkulka, podívovala se nad velikostí očí a uší, zubů, až viděla, že je to vlk, ale už bylo pozdě. Snědl i Karkulku. Vlk byl z toho tak nažraný, že usnul a začal chrápat. To slyšel myslivec, který se divil, že stará paní tak chrápe. Vešel dovnitř a našel v posteli vlka. Chtěl ho zastřelit, protože mu kradl králíky, ale kdyby vlk snědl i babičku, tak ji nechtěl trefit, proto vzal nůžky a rozřezal vlkovi břicho. Po několika střížení vidí Karkulka, potom babičku. Obě byly radostí bez sebe, protože v břichu byla zima a tma a Karkulka pak slíbila, že už nikdy nesejde z cesty.

4.2.2. Zlatovláska⁵⁶

Byl jednou jeden král, který mluvil se zvířaty. Tu schopnost získal od staré babičky, která k němu přišla a nabídla mu hada, že když ho sní, bude všem zvířatům rozumět. Král tak učinil, ale zapřísáhl kuchtíka, ať ani na jazyk nechutná, jinak mu hlavou zaplatí. Jiříkovi to nedalo, každý kuchař musí ochutnat, a tak i on ochutnal. V tom okamžiku Jiřík začal rozumět mouše, která kolem něj létala, husy na dvorku, vše, co je kolem něj ze zvířecí říše.

Po obědě král poručil Jiříkovi osedlat koně, vyjeli si oba na projížďku. Jeden kůň si stěžoval druhému, že jeho pán je těžký, proto neskáče tak radostně. To slyšel Jiřík i král, kterého to rozhněvalo, proto se oba jezdci otočili zpět k hradu. Král si poručil od Jiříka víno nalít, zrovna se venku přetahovali dva ptáčci o zlatý vlas z hlavy daleké princezny, a kuchtík zapomněl, co dělá, přelil sklenici.

Král dal Jiříkovi na výběr, buď mu zlatovlasou pannu přivede, nebo o hlavu přijde. Po cestě Jiřík pomohl mravencům z jejich hořícího domova, nakrmil dvě osiřelá krkavčátka, nakonec pomohl rybce z rybářovy sítě. Dva rybáři, kteří se hádali o rybku, poradili Jiříkovi, kde Zlatovlásku hledat a odvezli ho ke křišťálovému zámku, kde měl vybírat tu správnou z dvanácti panen. Král mu dal za úkol posbírat perly, které Zlatovláska ztratila při hraní se sestrami na louce. Jiřík sám nemohl ani jednu perlu najít, vzpomněl si na mravence, kteří mu přišli na pomoc a všechny perly. Jako další úkol dostal Jiřík najít zlatý prsten v moři, k tomu mu zase pomohla rybka. Jako třetí úkol musel Jiřík jít pro živou a mrtvou vodu. Nevěděl, kde ji hledat, došel až do černého lesa. Tu mu nad hlavou krouží dva krkavci, kteří mu obě vody v tykvici přinesli. Jiřík ji vyzkoušel na přilehlé pavučině, kdy mrtvou použil na pavouka a živou na mouchu.

---

⁵⁶ ERBEN, Karel Jaromír. *Op cit.*. s. 5 - 10

Král spokojený, že Jiřík i třetí úkol zvládl, dá mu Zlatovlásku pro jeho krále, pokud si ji sám vybere. Všechny dcery byly v místnosti, přes hlavu šátek. Jiřík si nevěděl rady, kterou vybrat, ale tu přiletěla oživená muška a pomohla mu.

Jiřík tak za radosti všech vedl Zlatovlásku svému králi. Po návratu se hned chystala svatba. Král byl tak spokojen se svou nevěstou, že Jiříkovi useknul jen hlavu za jeho neposlušnost, potom ho chtěl řádně pochovat. Po popravě prosila Zlatovláška krále, aby ji věnoval tělo služebníka a ten ji nemohl pranic odepřít. A tak princezna pomocí mrtvé vody přidělala nazpět Jiříkovi hlavu a živou ho oživila. Když to král viděl, jak Jiřík omládl, tak si nechal seknout hlavu s příkazem, aby ho zpátky oživili, ti ale nejprve kropili živou vodu a hlava nepřirostla. Poté krále kropili mrtvou vodou, to už mi přirostla, ale neměla už živé vody, tak král zůstal mrtev.

Království bez krále nejde, tak Jiříka udělali králem, protože rozuměl řeči zvířat a Zlatovláška byla jeho královnou.

4.2.3. Pták Ohnivák a liška Ryška⁵⁷

Byl jednou jeden král, který měl krásnou zahradu, v té zahradě jabloň, která rodila každý den jedno zlaté jablko. Jednoho dne se začala jablka ztrácet, tak král požádal nejstaršího syna, aby číhal na zloděje. Ten v noci nic neuhlídal, tak král požádal mladšího syna. Ten také nic neuhlídal, usnul stejně jako první syn. A tak za králem přišel nejmladší, zda by on mohl v noci hlídat jabloň. Král byl proti, nevěřil, že by nejmladší syn na to mohl přijít, ale nakonec mu to dovolil. Nejmladší princ zloděje nechtyl, ale zjistil, že na jabloň chodí zlatý pták, jako důkaz mu posloužilo péro, které sestřelil z jeho křídla. Péro pocházelo z ptáka Ohniváka a bylo vzácnější než celý králův majetek.

Od té chvíle se pták Ohnivák neodvažoval do zahrady, ale král na něj nemohl přestat myslet, až z toho onemocněl. Požádal tedy tři syny, zda by se vydali do světa a ptáka Ohniváka mu našli.

---

⁵⁷ EEBEN, Karel Jaromír. *Pták Ohnivák a liška Ryška* [online], c2018, Datum poslední revize 21. 05. 2018, 12:58 UTC, [citováno 10. 11. 2018]
<https://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Pt%C3%A1k_Ohniv%C3%A1k_a_li%C5%A1ka_Ry%C5%A1ka&oldid=159891>

Princové se na rozcestí rozešli, každý jinou cestou. Oba starší bratři v době oběda sesedli z koně, začali jíst a nepodělili se o svůj oběd s liškou, která za nimi přiběhla, oproti tomu ten nejmladší, ten se s liškou rozdělil, za což se mu ona odměnila radou, kde ptáka Ohniváka nalezne a jak ho chytí. Dle rad lišky nejmladší syn učinil. Šel do zámku v pravé poledne, prošel kolem dvanácti černých ptáků a dal ptáka Ohniváka do dřevěné klece. Nakonec se ale rozhodl, že tak krásný pták náleží do zlaté klece, a když ho tam přendal, hned začal pískat a probudil strážné. Král rozhněván, ptal se na zloděje, ale princ jen odvětil, že to pták je zloděj, který kradl zlatá jablka u nich v zahradě, a jeho otec, král, z toho onemocněl. Král princovi dovolil ponechat si ptáka Ohniváka, pokud mu dovede koně Zlatohřiváka. Ptal se tedy znovu královic lišky Ryšky, která se nejprve hněvala, že ji neuposlechl, ale pak mu poradila, kde ho hledat a jak ho přivést.

Princ koně našel, vše udělal, jak liška řekla, nakonec se ale rozhodl koni nandat zlatou uzdu a tím probudil poddané. Královna rozhněvaná, ptala se, kdo krade jejího koně. Král si vyslechl princův příběh, poté mu dovolil si koně ponechat, pokud mu přivede zlatovlasou pannu žijící ve zlatém zámku v černém moři.

Princ šel za liškou, ta rozzlobena, poradila mu znovu.

Mořská královna prince přívětivě přijala, poté mu dala vybrat z princezen, jakou by chtěl. Tu princ dle rady lišky vybral nejskromněji oblečenou. Královna prince obvinila, že na to nepřišel sám a řekla, že si další den má vybrat, pokud ukáže na stejnou, dostane ji, pokud ne přijde o hlavu. Princ nemohl spát, k ránu se mu zjevila Zlatovláska a poradila mu, ať vybere tu, kolem které bude muška poletovat. Princ poslechl a vybral správnou, ale královna nechtěla svou zlatovlasou dceru dát tak snadno, proto princ měl na další den zlatým sítkem celý rybník prohnat.

Princ s obavami, že Zlatovlásku nezíská, odešel smutně k rybníku, k němuž za ním přišla Zlatovláska, která se podívovala nad jeho náladou. Když se jí princ svěřil s úkolem, zahodila síto, objevila se liška i s princovým koněm a poradila mu, ať bere pannu na koně a odjedou spolu. Tu liška zpozorovala, že princ je smutný z toho, že Zlatovlásku musí vyměnit za koně Zlatohřiváka. I teď mu liška poradila, co má udělat, aby princezna mohla zůstat s ním, proměnila se ve druhou Zlatovlásku a takto šla s princem za králem, zatímco pravá Zlatovláska na ně čekala v lese. Král měl radost ze své nevěsty, směnil ji s princem za koně. Ten odjel za svou pravou zlatovlasou pannou.

Byly oslavy, během níž všichni chválili krásu Zlatovlásky. Jeden z poddaných zmínil, že má ale liščí oči. V ten okamžik se panna proměnila nazpět na lišku, která rázem běžela za milenci, cestou za sebou bořila mosty, stavěla hory, aby je nikdo nedohonil. Znovu viděla, že princ je smuten, proto mu pomohla, aby mu Zlatohřivák zůstal pro Zlatovlásku, a přitom získal i ptáka Ohniváka. Znovu se proměnila liška na koně, princ ji odvedl do zámku a zde ji vyměnil za ptáka Ohniváka. Znovu se král chlubil svou výměnou, a když někdo zmínil, že kůň má liščí ocas, proměnil se v lišku, která běžela za milenci. Liška naposledy poradila princovi, ať jede rovnou domů a nikde se nezastavuje.

Milenci dorazili na rozcestí, kde dva suché proutky byly a jeden košatý strom. Princ z toho měl radost, a tak po dlouhé cestě si oba ulehli pod strom a usnuli. Během toho se k nim dostali i dva starší bratři, kteří záviděli bratrovi jeho úspěch, rozhodli se, že ho zabijí a pannu s koněm si mezi sebe rozdělí. Ptáka pak otci společně donesou. Otec se ptal na nejmladšího syna, bratři však přiměnili Zlatovlásku pod výhružkou smrti mlčet, takže nebyl nikdo, kdo by králi řekl pravdu. Pták Ohnivák nezpíval, Zlatohřivák věsil hlavu a panna plakala.

Mezitím princovo rozsekané tělo objevila liška, dala všechny kousky dohromady, ale neuměla ho vzkřísit. Čekala tedy liška, než na tělo sedlo vráně a chtělo se nažrat, a skočila po něm. Stará vrána prosila lišku, ať pustí její mládě, výměnou za službu. Tu liška chtěla po ní živé a mrtvé vody a oživila prince, pak mu řádně vyhubovala, že ji neuposlechl. Vyprávěla mu také, co všechno jeho bratři provedli. Poté ho vyprovodila až ke kraji lesa a oblékla ho do prostých šatů.

Princ vydal se k zámku, slyšel dva pacholky lamentovat nad tím, že Zlatohřivák nechce nic jíst. Princ v převleku za nimi přišel, vsadil se, že ho přiměje jíst, a když zašeptal koníkovi, proč nechce jíst. Zlatohřivák byl rád, že slyší hlas svého pána, hned se pustil do jídla. To hned se rozneslo po celém zámku, tak král si nechal zavolat toho neznámého, aby i ptáka Ohniváka zachránil. Princ zašeptal do ucha ptáku Ohnivákovi, i ten měl radost z hlasu jeho pána. Tu lamentoval král i nad osudem Zlatovlásky a princ ho požádal, zda by i na ni mohl zkusit promluvit.

Když přišli za Zlatovláskou, zeptal se princ, proč je jeho nevěsta tak smutná. Ta mu hned padla kolem krku, obrátil se tedy princ ke králi a zeptal se ho, zda nepoznává svého nejmladšího syna. Potom mu vyprávěl, jak to všechno bylo a co jeho bratři

provedli. Ty král nechal hned za jejich činy odpravit. Nejmladší princ si vzal Zlatovlásku, dostal polovinu království a po smrti otce tu druhou.

5. Porovnání vybraných pohádek

Jak již bylo nastíněno v úvodu, práce se zaměřuje na typologii postav v rámci geografického hlediska, toto hledisko, pro účely práce, je v obecnějším slova smyslu česko-francouzské území. Práce, vyjma jazyka, se bude zaměřovat na sociálně-kulturní aspekty, které jsou patrné z chování a charakteristiky vybraných pohádek. K usnadnění konkrétního porovnávání bude využito rozdělení Proppových funkcí. Všechny pohádky budou porovnávány na základě tematické podobnosti.

5.1. Červená Karkulka x Červená Karkulka

Červená Karkulka v podání Charlese Perraulta je malá dívka, která neuposlechne rady své matky a je za to potrestána ztrátou života. Perrault sám na konci pohádky uvádí, že tento konec má lépe varovat před styky s cizími lidmi⁵⁸.

Červená Karkulka je zde, dle Proppa, hrdina, který od matky (dárce) dostává úkol. Vlk jakožto škůdce ji zabrání ve vykonaném úkolu.

Červená Karkulka zpracovaná Karlem Jaromírem Erbenem opisuje stejný děj, jako ta Perraultova, avšak tady do děje vstupuje myslivec (pomocník), který Karkulku i babičku zachrání a škůdce zneškodní. V této verzi pohádky hrdina dokončí svůj úkol, tedy zlo je poraženo, k babičce se dostane košík s jídlem.

Prototyp Karkulky je v pohádce stejný, morální hledisko, které se však pohádka samotná snaží v čtenáři probudit je v české adaptaci o něco slabší, protože hodné dívce pomůže někdo z nesnází a vše dobře dopadne. Důležitým aspekt rozdílnosti těchto dvou adaptací je v původním zdroji. Zatímco Perrault jako první představuje do pohádky čepeček a tak pojmenovává i hlavní hrdinku, Erben čerpá z Grimmovské pohádky, která je již přepracovanou verzí té Perraultovy.

Závěr porovnání je, že psychologie postav z geografického hlediska se v této pohádce nijak neliší.

5.2. Kráska spící v lese x Růženka

Francouzská adaptace italské povídky obsahuje tyto postavy: princezna (hrdina), opomenutá sudička (škůdce), hodná sudička (dárce/odesílatel), princ (pomocník),

---

⁵⁸ PERRAULT, Charles. *Op cit.*. s. 12

princova matka obryně (škůdce), správce (pomocník) a děti, které jsou vnímány jako součást hrdinky.

Princezna, která je popisována jako krásná, prospala 100 let, tudíž Perrault ji obléká do sto let staré módy oproti princovi. Oni dva spolu pak mají tak spanilé děti, že je pojmenují Jitřenka a Den. Královna obryně, kterou si princův otec vzal pouze pro peníze, je lidožroutka a chce svou snachu i s vnoučaty sníst, v tu chvíli do děje vstupuje správce, který pomůže princově rodině. Tato pomoc je však prozrazena a obryně se rozhodne všechny hodit do kádě plné hadů. To naruší princ, královna sama spáchá sebevraždu skokem do kádě a vše skončí dobře. Královna je charakterizována jako nepřející, zlá, lidožravá. Princ je naopak velmi schopný, mladý a dobře se starající král. Po smrti královny princ sice smutní, ale má svou rodinu, která ho utěšuje. Perrault i v této pohádce neopomněl ponaučení, tedy, že na šťastné manželství se vyplatí čekat. A také, že smrt je přirozená věc, truchlit za svými bližními se má, ale ne na úkor svého vlastního života.

Růženka Marie-Catherine d'Aulnoy vypráví příběh tří sourozenců. Je tu Růženka (hrdina) a její dva bratři (pomocníci), dále pak sudička (dárce), rodiče (škůdci), opatrovnice (škůdce), král pávů (hledaná dcera a otec), stařík (pomocník) a Růženčin pes (pomocník). Růženku rodiče zavrou do věže, která se dostane ven až po jejich smrti a nad vším okolo sebe se podivuje. V této verzi tedy není sudička tím, kdo Růženku potrestá, ale samotní rodiče. Zlo je tady jedním z lidí, nevyskytuje se tu žádná lidožravá tchýně. Stařeček je zase charakteristika lidské dobroty, proto je také na konci příběhu. Verze Marie-Catherine d'Aulnoy než ponaučení samotné prezentuje spíše lidské vlastnosti jako je závist, strach, dobrota.

V samotné francouzské oblasti se vyskytuje mutace pohádky, kde jednou vystupuje nadpřirozený škůdce (obryně), podruhé obyčejná ošetřovatelka, na druhou stranu, jako pomocník princezně v Perraultově verzi je člověk (správce) a u Marie-Catherine d'Aulnoy pes. Na porovnání těchto dvou příběhů je patrné, že i na území jednoho státu mohou být odlišná zpracování pohádkových motivů, s tím související i postavy.

5.3. Kocour v botách x O Kocouru, kohoutu a kose

Francouzská verze pohádky má jako hlavního hrdinu syna, který dostane po otci kocoura. Kocour je velice mazaný a zajistí svému pánovi bohatství i princeznu. Má funkci pomocníka, zatímco zlý lidojed, kterému ukradne zámek škůdce. Král, i když daruje dceru, nemá zde funkci otce, kdy zadává těžké úkoly. Hybnou silou děje je zde pomocník – kocour. Specifikace kocoura je, že je v botách, aby vypadal jako sluha a ne jako kocour. Škůdce (lidojed) má i kouzelnou moc, dal by se považovat za čaroděje. O princezně se mluví pouze velmi málo, je půvabná a hned se i zakoukala do hraběte z Kočárova. Ponaučení z příběhu je, že máme využít všeho, co máme, hlavně selský rozum.

Božena Němcová vypráví příběh o třech bratrech, kteří také každý zdědí drobnost chalupu (společně), kocoura, kohouta a kosu. Každý z bratrů využije svého dědictví, prodá ho výhodně v zahraničí, kde využije neznalost místních lidí. Zde kocour nevystupuje personifikován, kdy zajistí štěstí svému pánovi. Máme tu tři bratry, ti jsou bráni jako hrdinové, otec jako dárce a lidé v království, ti by se dali považovat za funkci hledané dcery a otce, jelikož vyplatí každého z bratrů za jejich vymoženosti. Tato pohádka má stejné ponaučení – používat hlavu a využít všeho, co máme ke štěstí.

V české adaptaci nevystupuje žádná nadpřirozená bytost či personifikované zvíře, dokonce zde není ani žádná princezna, která by byla příslibena hrdinovi. Perraultova verze nijak neprezentuje osud zbylých dvou starších bratrů. Rozdílnost pojetí, stejně tak jako využití zmíněných postav pro spád děje je jiný v obou adaptacích. To, co mají obě společné je mazanost a kocour.

5.4. Paleček x Paleček

Francouzská verze Palečka vypráví o sedmi bratrech, kteří díky vychytralosti nejmladšího získají svobodu i bohatství. Hrdinou příběhu je Paleček (s bratry), jako škůdce by se zde dali brát i rodiče (vyhoštění z domu), hlavními by pak byli lidojed se ženou. Paleček je zde charakterizován jako maličký chlapec, ne větší než palec, který je ale velmi mazaný. Perrault na konci příběhu odůvodňuje svůj konec, kdy hlavní hrdina okrade a podvede škůdce, nechce, aby jeho příběh a charakter Palečka byl jakkoliv ospravedlněn, snaží se ukázat charaktery lidí odrážené v postavách jeho příběhů.

Paleček je tedy nemilosrdný, když zabije nebohé lidojedovy dcery a k tomu ještě zloděj, když ho okrade o sedmimílové boty.

Ve verzi od Boženy Němcové je Paleček také mazané dítě. Zde ale podobnost končí. Tento příběh se odehrává během jednoho dne, kdy jediným nadpřirozeným prvkem je právě Paleček (vzrůstem velký jako palec). Paleček jako hrdina, jeho otec jako dárce (když ho prodá lakomému kupci) a kupec, jako škůdce. V jádru tohoto příběhu vystupují pouze osoby, které ukazují stereotypy lidí – otec, pracant na poli, prostý, kupec, umí smlouvat, lakomý, Paleček jako vysněné dítě je moudrý a hned ví, jak zajistit bohatství pro celou rodinu, nedělá mu problém, stejně jako u jeho francouzské verze, zneužít inteligence k potrestání špatného chování.

Tyto dvě verze se velmi vyliší v podání příběhu, charakteristika Palečka jako hrdiny však zůstává stejná – chytrý chlapec, který bere osud do vlastních rukou. V obou dvou příbězích má Paleček rád svoji rodinu a postará se o ni. V české verzi ale nevystupuje žádná nadpřirozená bytost či kouzelný předmět. I u této pohádky je tedy odlišnost velká.

5.5. Popelka nebo také Skleněný střevíček x Popelka

Francouzská verze představuje tři sestry a macechu. Hrdinkou příběhu je Popelka, pracovitá, milá, umazaná od popela, její dvě sestry s macechou – škůdci, mají charakter zlých, zlomyslných lidí, sestry jsou popisovány jako ošklivé. Máme tu prince, který plní funkci hledané dcery a otce a v neposlední řadě kmotříčku (pomocníka/dárce). Popelka, která musí trpět krutost svých sester, je obdarována hodnou kmotříčkou, takže může jet na ples, kde okouzlí prince. Vše dobře dopadne, Popelčina laskavost je odměněna manželstvím s princem. V pohádce se mimo jiné vyskytují také proměněná zvířata. Perrault se zde snaží ukázat, že lidé, co na sobě tvrdě pracují, mohou být odměněni, stejně tak jako rovnováhu krásy a dobra⁵⁹.

Česká adaptace je poněkud jiného rázu, tři sestry, jsou vyhoštěny z domu. Pohádka má hrdinu v Popelce, kdy její dvě starší sestry by se daly považovat za nepravého hrdinu. Rodiče i lidojedi jsou škůdci a princ je hledaná dcera. Popelka je odměněna za svou pracovitost a dobrotu tím, nejenže se sestrami zabijí lidojedy,

---

⁵⁹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op cit.* s. 112

získá prince a stane se královnou, ale také sama získává bohatství, pomocí tajemné komnaty v zámku lidojedů. V této variantě pohádky se s původním příběhem smíchává i autorčina čtenářská zkušenost, kdy do děje zapojuje i motivy z jiných pohádek⁶⁰.

V obou variantách je Popelka hodná, její sestry zlé. V české verzi však tři sestry získávají rys krutosti, kdy zabijí zlé lidojedy, také začátek příběhu připomíná děj francouzského *Palečka*. Šaty se střevíčky, které dopomohou Popelce k sňatku, jsou v Perraultově podání získány pomocí kmotřičky, u Němcové si je Popelka vyslouží díky své skromnosti, kdy otevře ve zlaté místnosti jako první dřevěnou truhlu.

5.6. Oslí kůže x Princezna se zlatou hvězdou na čele

V pohádce *Oslí kůže* Perrault varuje před možným incestem, kdy princezna, která se obává sňatku se svým otcem, uteče do sousedního království v převleku s oslí kůží. Zde se pak vydává za kuchtičku, okouzlí prince a je svatba. Princezna je vykreslena nejen jako krásná, ale také chytrá, a dokonce schopná (umí vařit). Její otec je zde jako chtivý vdovec, který pro svůj smutek byl ochoten se oženit s podobnou ženou, jako byla jeho manželka, tedy svou dcerou.

Českou verzi oslí kůže je kožíšek z myši, kde vystupuje princezna Lada. Ta se také bojí svatby s otcem, proto uteče. Také nalézá úkryt v kuchyni v sousedním království, kde se během oslav seznamuje s princem. Oproti francouzské verzi, kde princ objeví princeznu přes klíčovou díru ve dveřích, v české adaptaci se princ vydává do lázní, kam se chodí všichni z království mýt a tam nalézá svou vyvolenou.

Tyto dvě adaptace se liší spíše v sociálním aspektu daných kultur, nežli rozdílností postav, je zde prezentován jak rozdíl mezi oslavami (v české pohádce slaví narozeniny, ve francii oslavují žně), stejně tak i ikonický plášť, který zachrání princeznu je z jiného materiálu. Myší kožíšek získává unikátnost, protože muselo být zabito spoustu myši, aby se vyrobil, oproti tomu oslík dával království peníze, utratit ho byla velká ekonomická oběť.

---

⁶⁰ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op cit.* s. 112

5.7. Modrý pták x Pták Ohnivák a liška Ryška

Pohádka o modrém ptáku Marie-Catherine d'Aulnoy vypraví o lásce prince k půvabné princezně, nepřející maceše se sestrou a nadpřirozených bytostech (šupinatá víla, krásná víla, kouzelník). Mimořádně se zde setkáváme s dvěma hrdiny, těmi jsou oba milenci, princ Tadeáš a princezna Liliana, pohádka je totiž složena z obou jejich příběhů. Mají však stejného škůdce princeznu Kordulu a její matku. Kordula v detailnějším pojetí pouze princova příběhu zaujímá funkci nepravého hrdiny, kdy si nárokuje princovu náklonost. Pomocníci, jak dobří, tak zlí, jsou tu nadpřirozené bytosti, které umí čarovat (víly, kouzelník). Krásná víla je dárcem, kdy Lilianě věnuje kouzelná vajíčka a ona s jejich pomocí získá prince nazpět. V jejím příběhu má princ funkci hledané dcery s otcem. Proměna prince v modrého ptáka zde plní funkci porušení slibu a tím dává do pohybu zbylý děj pohádky.

K porovnání pohádky o modrém ptákovi byla zvolena z českého prostředí pohádka, která jako jeden z hlavních prvků má také nepřejícnost sourozenců, proměnu a konečné získání ruky princezny. Tři bratři se vydají hledat ptáka Ohniváka, po kterém touží jejich otec. Dva starší bratři, nepraví hrdinové, nechtějí se rozdělit s liškou o oběd, tedy nejsou laskaví a nezískávají kouzelnou pomoc. Hrdina – nejmladší princ, lišce (pomocník) pomůže. Nejmladší princ však neuposlechne rady, splnění zadaného úkolu se komplikuje. Všechny úkoly za pomoci lišky nakonec splní. Liška zde má funkci pomocníka stejně silnou, jako se vyskytuje u Kocoura v botách ve francouzské adaptaci.

Samotné dvě pohádky, v detailech spíše odlišné, mají velmi podobnou strukturu chování postav. Mluvící modrý pták nebudí žádnou zvláštnost, stejně tak ani liška Ryška. V české verzi pohádky je škůdce pouze člověk, zatímco ve verzi Marie-Catherine d'Aulnoy je jím nejen ošklivá sestra s matkou, ale také šupinatá víla. Na pomoc pak princezně Lilianě přichází krásná víla.

5.8. Zlatovláska x Zlatovláska x Zlatovláska

Tato pohádka je porovnávána rovnou ve třech variacích.

Marie-Catherine d'Aulnoy vypraví příběh okouzleného krále, překrásné princezny a mladíka. Král (odesílatel/nepravý hrdina) posílá mladíka (hrdina) pro Zlatovlásku (dceru). Mladík je výmluvný, přesvědčí krále, aby z něj udělal velvyslance

pro jeho vyvolenou. Cestou pomůže kaprovi, havranovi a sově (pomocníci), kteří mu ulehčí splnit úkoly zadané Zlatovláskou. Po návratu je mladík zabit a princeznou znovu oživen. Král z marnivosti chce podstoupit stejný proces – mrtvé živé vody, ale poddaní popletou postup a král zemře.

V české verzi Karla Jaromíra Erbena jsou pozměněni pomocníci hrdiny (mravenci, krkavčátka, rybka), kteří pomohou splnit všechny úkoly. Zde je zadavatelem král, otec Zlatovlásky (dcera). Oproti francouzské verzi, je v Erbenově verzi velvyslanec poslán za trest za neuposlechnutí příkazu. Když se vrátí Jiřík s princeznou, král se zachovává stejně a nechává sluhu zabit. Stejně tak je oživen živou vodou a král skončí mrtev.

Dějově jiná je adaptace od Boženy Němcové, kdy je dcera kováře prodána výměnou za bohatství neznámé kněžně, která ji nechává ve svém zámku. Zde dívka poruší příkaz, je potrestána a utíká do lesa. Zde ji najde princ (hrdina), který ji vezme k sobě na zámek, vezmou se, mají spolu děti a ty si pak kněžna bere za dívčinu tvrdohlavou mlčenlivost. I před smrtí dívka nechce odkrýt pravdu, a tak prolomí kletbu. Děti jsou zachráněny, kněžna odlétá. V této verzi není pomocník, ať už lidský či zvířecí, vyskytuje se zde nadpřirozená bytost (kněžna, kostlivci), kteří jsou zakletí a čekají na vysvobození. Znovu se setkáváme s dvěma různými ději, kdy v otázce prolomení kletby by byla za hrdinu považována dívka, zatímco v jejím osudu hraje důležitou roli princ.

Toto srovnání tří různých variant stejné pohádky, kdy jedna se liší nejen dějem, ale i prezentovanými postavami ukazuje, že rozdílnost v adaptacích je nejen v jiném sociálním okruhu, ale i ve stejném prostředí. Varianta Němcové je autorsky dost upravena, kdy si autorka hraje s myšlenkou zlatých vlasů, ale původní příběh o získání ruky princezny předělává na test charakteru.

6. Důvody rozdílnosti v adaptacích

Po přečtení vybraných pohádek od Charlese Perraulta, Marie-Catherine d'Aulnoy, Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové, je patrný rozdíl mezi adaptacemi stejné látky. Každá z pohádek se liší různou měrou, některé zakončením (Červená Karkulka), některé motivem (Kráska spící v lese, Zlatovláska, Paleček) a jiné v detailech (Princezna se zlatou hvězdou na čele/ Oslí kůže, Popelka).

Odlišnosti pohádek, potažmo i postav v nich vystupujících, jsou zapříčiněny nejen dobou vzniku, ale také autorovou tvořivostí. „*Ve Francii čerpal ze starých pohádkových látek La Fontaine ve svých Contes et nouvelles (1665) a o několik let později vzešel z pera Ch. Perraulta první odvážný pokus prezentoval lidové pohádky jako vysokou literaturu ve sbírce Contes de ma mère l'Oye, ou Histoire du Contes du temps passé (1697)*⁶¹ .“ Ty sice považované za vysokou literaturu v jeho době nebyly, avšak začaly být využívány k didaktickým účelům.

Oproti tomu v českém prostředí bylo v 19. století velmi silně formované vlastenecké cítění, tedy i výzkum folkloristice. Zájem o pohádky byl u Erbena i Němcové podněten sbírkou bratří Grimmů *Kinder-und Hausmärchen (Pohádky bratří Grimmů)*.

Charles Perrault i Karel Jaromír Erben ke studiu lidové slovesnosti přistupovali více vědecky, kdy se skutečně snažili převyprávět pověsti a mýty dle klasičtějších adaptací, zatímco Marie-Catherine d'Aulnoy i Božena Němcová byly autorkami spíše osobitějšími, to je více patrné v porovnání k ostatním pohádkám. Němcová se snažila v pohádkách zachytit venkovské prostředí, do něhož promítala i svou vlastní čtenářskou zkušenost⁶².

Rozdílnost přístupu k látce se profiluje nejen v ději samotném, ale i v postavách, které si daný autor/ka vyberou pro zpracování podobného motivu. V celku je ale patrné, že všichni čtyři vybraní autoři si byli dobře vědomi didaktické funkce pohádek a neopomíjeli v žádné z nich ukázat, co je správné/špatné, porušení slibu následuje trest.

---

⁶¹ ŠMAHELOVÁ, Hana, *Op. cit.* s. 96 - 97

⁶² ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.* s. 107 - 118

7. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda existuje variace mezi pohádkovými postavami na základě geografického hlediska. Z různých teoretických zdrojů se nejprve zobecnila oblast zájmu, díky čemuž bylo snazší se zaměřit konkrétněji na jednotlivé postavy. Práce se zaměřila na vybrané pohádky od vybraných autorů z české a francouzské literatury.

Nejprve se definovala pohádka jako žánr, práce přiblížila její historii a vnímání v literární sféře. Toto přiblížení, stejně tak jako vývoj folkloristiky následně umožnil lepší pohled na vybrané pohádky a jejich variace. Úkolem teoretické práce bylo čtenáři přiblížit zkoumaný žánr, kdy se práce zaměřovala i blíže na literárně-historický kontext vybraných autorů.

Praktická část je věnována samotnému ději vybraných pohádek: kdy pomocí jejich synopsí porovnávala postavy a jejich funkci ve vývoji děje. Vedle byly také porovnávány jejich charakteristiky, vnější i vnitřní, aby tak byla také lépe patrná rozdílnost daných motivů a postav. Dále pak práce komparativně staví jiné verze stejného motivu.

Z této komparace vyšlo najevo, že vybrané pohádky s podobnými motivy se lišily hlavně v ponaučení, které autor dané pohádky chtěl čtenáři/posluchači prezentovat. Práce došla k závěru, že rozdílnost pohádkové tematiky z hlediska geografického existuje. A nejen to, z komparace lze pozorovat, že tato rozdílnost bývá i u území, geograficky považovaného za jeden stát.

Pohádkové postavy, které jsou rozebírány v práci, jsou nedílnou součástí dětského života a jejich chování zasahuje do vývoje dětí samotných. I přestože se vybraní hrdinové stejných pohádek liší, primární myšlenka u většiny pohádky zůstává zachována (kromě autorského zásahu Němcové u pohádky *Zlatovláska* či Perraultova *Červené Karkulky*), tj. dobro zvítězí nad zlem.

8. Résumé

Les contes de fées font partie de la culture nationale, nous trouvons des motifs de contes de fées similaires à travers de l'Europe, même du monde. Bien que ces motifs ressemblants puissent être représentés particulièrement, comme un auteur s'en plaît. Il peut modifier un ou plusieurs motifs (une réaction atypique en considération des règles établies, donne un détail nouveau à l'histoire inspirée etc.).

Un des buts de ce travail de licence est la comparaison des personnages de contes de fées populaires du thème similaire, plus concrètement, s'il existe la recherche de la diversité des personnages de contes populaires d'un aspect diatopique (socio-géographique). Nous travaillons avec des contes de Charles Perrault, de Marie-Catherine d'Aulnoy, de Karel Jaromír Erben et de Božena Němcová. Pour mieux identifier les différents aspects des contes choisis et leurs personnages, au premier plan, nous nous intéressons à la problématique du genre, puis nous représentons des auteurs et leurs adaptations des histoires, pour pouvoir finalement comparer des aspects du chaque conte.

Le travail commence par une partie théorique qui se consacre au terme des contes de fées. Grâce à cette étude théorique, nous pouvons mieux distinguer des différences entre les adaptations choisies.

Il y a plusieurs théories examinant l'origine des contes: la théorie de migration (philologique) représentée par Theodor Benfey situe l'origine des contes en Inde, d'où ils diffusent aux autres pays, puis il y a la théorie mythologique (anthropologique) supposant que chaque ethnie reconnaît semblablement et c'est pourquoi des contes sont similaires dans chaque culture. Une autre théorie se concerne à la façon géo-historique. Cette théorie, nommée aussi l'école finnoise, s'intéresse à trouver l'origine d'un conte (une forme initiale).

Pour ce travail, le conte est défini par une structure de Vladimir Yakovič Propp présentée dans son livre *Morphologie du conte de fée*. Dans ce livre Propp présente un système des motifs féériques et aussi un système de classification des personnages. Cette classification aide à comparer des caractéristiques des personnages des contes choisis. Aussi, on présente une structure des motifs et des personnages féériques par

Karel Čapek, sa classification nous permet de reconnaître la psychologie des personnages dessinés lors de la comparaison.

Pour représenter les contes français, on a choisi deux auteurs : Charles Perrault et Marie-Catherine d'Aulnoy. Les deux ont contribué à l'évolution du genre de conte de fée, Perrault est considéré comme un des premiers auteurs se consacrant aux histoires pour les enfants, même Madame d'Aulnoy. Le travail compare ces contes : *Le Petit Chaperon rouge*, *La Belle au bois dormant*, *Le Chat botté*, *Le Petit Poucet*, *Cendrillon*, *La Peau d'âne*, *L'Oiseau bleu*, *La Belle aux cheveux d'or* et *La princesse Rosette*. Dans le travail, ces contes sont premièrement présentés à la forme des résumés, pour que le lecteur sache non seulement une action d'histoire choisie, mais aussi les caractères des personnages.

Au contraire des représentants français, le travail offre des auteurs tchèques qui illustrent les adaptations de contes choisis. Pour les représentants, nous avons choisi Karel Jaromír Erben et Božena Němcová, qui sont considérés comme les collectionneurs des contes populaires. Les contes utilisés sont : *O Kocouru, kohoutu a kose*, *Paleček*, *Popelka*, *Princezna se zlatou hvězdou na čele*, *Zlatovláska*, *Červená Karkulka*, *Zlatovláska*.

La partie pratique du travail compare des contes ressemblants, les personnages de contes français et de ces adaptations tchèques, pour que nous puissions trouver l'existence de la diversité des personnages des contes populaires d'un aspect socio-géographique. En comparant les contes choisis, nous trouvons que cet aspect existe.

Premièrement, nous comparons le conte *Le Petit Chaperon rouge* de Perrault et de Erben, où nous voyons que l'adaptation française a une fin plus cruelle pour atteindre une leçon plus claire. Le Petit Chaperon n'obéit pas sa maman, alors le loupe la mange. Un conte suivant est de Perrault et de Madame d'Aulnoy, *La Belle au bois dormant/ La Princesse Rosette*. Les histoires sont différents non seulement à l'action, mais aussi aux caractéristiques des personnages. La princesse de Perrault dort 100 ans, pour que le prince la libère et puis, elle doit faire face à sa belle-mère, l'ogresse qui veut la manger et leurs enfants. D'autre côté, nous avons une princesse si belle, que le roi des paons veut se marier avec elle. Mais, elle est trompée par sa servante, Rosette termine chez un vieil homme ou le roi des paons la trouve. Les personnages de ces deux adaptations sont si distincts que nous voyons que l'aspect étudié est remarquable même au territoire

pareil. La comparaison du *Chat botté* de Perrault et du conte *O Kocouru, kohoutu a kose* de Nĕmcová présente que le thème général est le même - la rouerie. Dans l'adaptation française, la rouerie est décrite par le chat qui assure pour son maître de l'argent et la femme, en variation tchèque ce sont les frères qui l'assurent. Aussi, dans l'adaptation tchèque les animaux ne sont pas personnalisés. En ce sujet, nous comparons un conte *L'Oiseau bleu* de Madame d'Aulnoy et *Pták Ohnivák a liška Ryška* d'Erben. Ces deux contes ont des animaux personnalisés, dans la version française, le prince est métamorphosé en oiseau, comme il ne veut pas se marier avec une fille laide. En adaptation tchèque, le renard aide le plus jeune prince à accomplir des tâches. Ici, le choix de comparaison est justifié par la même structure - l'envie fraternelle, ne pas obéir des conseils et finalement, le mariage avec la princesse. Dans l'histoire du *Petit Poucet* est plus facile de présenter des figures communes. Tous les deux, l'adaptation française de Perrault et celle de Nĕmcová, ont pour le personnage principal un garçon nommé Le Petit Poucet. De l'autre côté, l'histoire française contient l'ogre et l'ogresse, des parents qui ne sont pas capables de nourrir sept garçons, grâce à l'intelligence du Poucet, les garçons surveillent. La variation tchèque décrit une famille travaillant au champ. Les personnages dans cette histoire ne sont pas surnaturels. Même dans ces deux adaptations, nous voyons des différences. La variation tchèque de Cendrillon mélange plusieurs thèmes, nous pouvons y trouver le motif de méchant ogre du conte *Le Petit Poucet*, même la problématique avec les belles-sœurs, comme il en a à l'adaptation française. La même divergence nous trouvons chez *La Belle aux cheveux d'or* et *Zlatovláska*. Pour chaque adaptation, le travail compare deux variations tchèques avec celle de français, il se trouve un point de vue unique. L'adaptation de Nĕmcová est plus d'auteur que les deux d'Erben et de Madame d'Aulnoy. La variation de l'histoire d'un inceste se varie seulement aux détails, quand le déguisement de la princesse est en France la peau d'âne et en Bohême la fourrure de souris.

Il ne s'agit pas d'une systématisation des personnages ou de la comparaison de contes choisis. Le travail trouve que la diversité des adaptations est évidente de l'aspect socio-géographique. Mais cet aspect n'est pas défini seulement par la différence entre le territoire français et tchèque, le travail trouve la différence entre les adaptations de la même culture. L'héritage culturel qui est présenté dans le conte populaire dépend alors de l'auteur, comme il voulait présenter la problématique généralement connue.

Pour conclure, nous constatons que la variation diatopique des personnages est riche, cette diversité montre aussi que l'auteur peut intervenir à la manifestation de leçon présentée par le conte aux enfants.

9. Seznam použité literatury

Odborná literatura:

- ČAPEK, Karel. *Marsyas, čili, Na okraj literatury: (1919-1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941.
- ČEŇKOVÁ, Jana, a kolektiv. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál s.r.o., 2006. ISBN 80-7367-095-X
- ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1991. ISBN 80-00-00060-1
- DOROVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Slovník autorů literatury pro děti mládež I. Zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5
- OTTO, J. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomost*. Praha: J. Otto, 1894. díl III., XVIII.,
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. ISBN 978-80-239-9284-7
- PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie..* Jinočany: H & H., 2008. ISBN 978-80-7319-085-9
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*, Voznice: LEDA, spol s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7335-393-3
- ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989. ISBN 13-864-89
- ŠMAHELOVÁ, Hana. Proppova morfologie pohádky v kontextu literárněvědného myšlení, *Český lid*. Praha: V. Šimáček, 1998, **85** (4), 333-339
- ZÁVODSKÁ, Barbora. Z dějin finské folkloristiky: Zrod historicko-geografické metody. *Studia Ethnologica Pragensia*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. **2017**(1), 109-117

pohádky:

- AULNOY, Marie-Catherine. *V království víl*. Praha: Euromedia Group, k.s., 2011. ISBN 978-80-242-3158-7

- AULNOY, Marie-Catherine. *Contes de Marie-Catherine d'Aulnoy*. [online] Paris: Garnier frères, 1882. cit [2018-11-01]. Dostupné z WWW: https://fr.wikisource.org/wiki/La_Belle_aux_cheveux_d'or
- AULNOY, Marie-Catherine. *Contes de Marie-Catherine d'Aulnoy*. [online] Paris: Garnier frères, 1882. cit [2018-11-01]. Dostupné z WWW: https://fr.wikisource.org/wiki/La_Princesse_Rosette
- ERBEN, Karel Jaromír. Pohádky [online]. V MKP 1.vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/47/46/pohadky.pdf>>
- ERBEN, Karel Jaromír. *Pták Ohnivák a liška Ryška* [online], c2018, Datum poslední revize 21. 05. 2018, 12:58 UTC, [citováno 10. 11. 2018] <https://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Pt%C3%A1k_Ohniv%C3%A1k_a_li%C5%A1ka_Ry%C5%A1ka&oldid=159891>
- NĚMCOVÁ, Božena. O Popelce [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/77/08/o_popelce.pdf>
- NĚMCOVÁ, Božena. O Zlatovlásce [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/77/18/o_zlatovlasce.pdf>
- NĚMCOVÁ, Božena. Národní báchorky a pověsti II [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/55/narodni_bachorky_a_povesti_II.pdf>
- NĚMCOVÁ, Božena, PEISERTO VÁ, Alena, ed. *Bylo nebylo: pohádky pro nejmenší*. Praha: Artur, c2012. ISBN 978-80-87128-89-3